

ANADOLU
ÜNİVERSİTESİ

**TOPLUM VE SİYASET
FELSEFESİ DERNEĞİ**

Anadolu Üniversitesi Felsefe Bölümü İş Birliği ile

11.

**ÇAĞDAŞ SİYASET FELSEFESİ
SEMPOZYUMU**

ÖZGÜRLÜK, POLİTİKA ve SANAT

Özgürlüğü Politika ve Sanat Üzerinden Anlamak

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

8-9 Mayıs 2025

Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr. Taciser Tüfekçi Sivas Konferans Salonu

TOPLUM VE SİYASET FELSEFESİ DERNEĞİ,
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ FELSEFE BÖLÜMÜ İş Birliğiyle

Editör
Deniz NAZ

ISBN: 978-605-80953-6-6

Mantık Derneği Yayınları

Mayıs 2025

İletişim Bilgileri:

Sempozyum web adresi: <https://www.tsfdsempozyum.org/>

Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği

<http://tsfd.org/>

İhsaniye Mah. 4932 Sk. Emel Apt. 21/A Akdeniz-MERSİN

Bildiri özetlerinde yer alan her türlü görüş ve düşünceye dair sorumluluk bildiri yazar (lar)ına aittir.

İÇİNDEKİLER

Künye	I
İçindekiler	II
Düzenleme Kurulu	IV
Bilim Kurulu	V
Sempozyum Programı	VI

BİLDİRİ ÖZETLERİ

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELER VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: BİR KAVUŞAMAMA HİKAYESİ.....	1 -
Can KARABÖCEK	
STOA'YA DÖNÜŞ: YAŞAM SANATI ve ÖZGÜRLÜĞÜ İÇİMİZDE ARAMAK	2 -
Selbin YILMAZ	
STOA FELSEFESİNDE ESTETİK BİR OLANAK OLARAK ÖZGÜRLÜK	3 -
Melike MOLACI	
ÖZGÜRLÜK BAĞLAMINDA OLUŞ/ÖZNE-OLUŞ VE BEDEN POLİTİKALARI	4 -
İrem Nur ÇOLAK	
BİREYSEL VE TOPLUMSAL ÖZ-BELİRLENİM AÇISINDAN ÖZGÜRLÜK PROBLEMİ: SPİNOZA, MARX VE SİMONDON ...	5 -
Çağlar KARACA	
MAĞARA RESİMLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNMEK: SANATIN DOĞUŞU, İMAJLAR VE İZ	6 -
Mehmet ŞİRAY	
SANATIN DOLAYLI HAKİKATİ: ÖZGÜRLÜĞÜN ESTETİK BOYUTU	7 -
Arif Volkan AYDIN	
DİJİTAL ÇAĞDA POLİTİK VE AHLÂKİ BİR SORUMLULUK OLARAK HAKİKATİ SAHİPLENMEK	8 -
Burak SAYIN	
HİLMA AF KLINT'IN KANON DIŞI PRATİĞİ VE SOYUT SANAT TARİHİNİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	9 -
Özge YILMAZ	
BİR ÖZGÜRLEŞTİRME PRATİĞİ OLARAK SANAT	10 -
Beste BALI	
SANATIN DÖNÜŞTÜRÜCÜ GÜCÜNE BEDEN ESTETİĞİ ODAĞINDA YENİDEN BAKMAK	11 -
Fatma KAYA	
GÖRÜNMEYEN ŞİDDETİ GÖRÜNÜR KILMAK VE PAYSIZLARA PAYINI VERMEK: SANAT, POLİTİKA VE ÖZGÜRLÜK .	12 -
Tayfun YILDIRIM	
KİLDEN KODA: SERAMİĞİN DİJİTAL AKTİVİZMLE BULUŞTUĞU YENİ POLİTİK ESTETİK	13 -
Sibel KİBAR & Firdevs Müjde GÖKBEL YAVUZOĞLU	
ŞİİR VE ÖZGÜRLÜK: NAZİM HİKMET RAN'IN ŞİİRLERİNE FOUCAULT'NUN ÖZNE-İKTİDAR İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE BAKMAK	14 -
Yüksel BOZ	
BİR ANLAMLANDIRMA PRATİĞİ OLARAK ŞİİRSEL DİL: JULIA KRISTEVA'NIN <i>REVOLUTION in POETIC LANGUAGE</i> ESERİ HAKKINDA	15 -
Fatime GÜMÜŞ	
GÜZELİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN POLİTİK VEÇHESİ: BİR YARGIGÜCÜNÜN <i>ELEŞTİRİSİ</i> YORUMU	16 -
Selda SALMAN	
ÖZGÜRLÜĞÜN KIRILGAN NOKTALARINA GOYA, BAUDRİLLARD VE MALABOU ÜZERİNDEN YENİ BİR BAKIŞ	17 -
Elif KADIOĞLU	
FELSEFE, SANAT VE PERFORMANSIN BULUŞMASI: BİR DÜŞÜNCE DENEYİMİ OLARAK FELSEFE	18 -
Demet KURTOĞLU TAŞDELEN	
SANAT VE POLİTİKA: ÖZGÜRLÜK.....	19 -
Özcan Yılmaz Sütçü	

ÖZGÜRLÜĞÜN ZORLUKLARI: GÜNÜMÜZDE SANAT VE YARATICILIK	- 20 -
Kerem EKSEN	
İRDE ÖZGÜRLÜĞÜ VE EYLEM ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA ARENDT'İN ÖZGÜRLÜK GÖRÜŞÜ	- 21 -
Elif ÇETİNKIRAN	
HANNAH ARENDT'TE ÖZGÜRLÜK: EYLEM, SİYASET VE KAMUSAL ALAN	- 22 -
Melek AYGÜL ÖZDOĞAN	
JEAN-JACQUES ROUSSEAU'DA ÖZGÜRLÜĞÜN POLİTİK VE ESTETİK BOYUTLARI.....	- 23 -
Mete Han ARITÜRK	
RANCIÈRE'DE SİYASETİN ESTETİĞİ VE ÖZGÜRLEŞME İLİŞKİSİ	- 24 -
İnan Taylan DURDU	
SANAT VE POLİTİKANIN KESİŞEN VE AYRIŞAN YOLLARINDA SÜRREALİZM	- 25 -
Muharrem AÇIKGÖZ	
JEAN-PAUL SARTRE'DA SANATTA ÖZGÜRLÜK VE 'HİÇ'	- 26 -
Deniz NAZ	
HEGEL'DE SANAT VE ÖZGÜRLÜK	- 27 -
Eyüp Ali KILIÇASLAN	
İNSANLARIN DEĞERLİ BİR YAŞAMI GERÇEKLEŞTİRMESİ ADINA ÖZGÜRLEŞTİREN EĞİTİM	- 28 -
Zehra ŞEKERTEKİN - Raşit ÇELİK	
ÖZGÜRLÜĞE GİDEN YOLDA METAL MÜZİK ÜRETİMİ, İCRASI VE DİNLEYİCİLİĞİ	- 29 -
Argun Abrek CANBOLAT- Elif GEZGİN	
BASKI ORTAMINDA ÖZGÜRLÜK ARAYIŞI: SHOSTAKOVİCH'İN 5. SENFONİSİ ÜZERİNE	- 30 -
Umut ELDEM	
NEOLİBERAL KENTLEŞME VE SOYLULAŞTIRMA: İSTANBUL ŞİŞLİ BOMONTİ ÖRNEĞİNDE ESTETİZE EDİLEN KENT MEKÂNININ EKONOMİ POLİTİĞİ	- 31 -
Umut DUTULMUŞ	
KANT'IN EBEDİ BARIŞ METNİNDE ÖZGÜRLÜĞÜN SINIRLARI: TOPLUMSAL VE BİREYSEL ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	- 32 -
Aslı ŞENTÜRK	
PAUL FEYERABEND'İN DİSİPLİNLERARASI ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI	- 33 -
Bahar OK - Levent BAYRAKTAR	

DÜZENLEME KURULU

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanları

Eray YAĞANAK, Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği Başkanı, Akdeniz Üniversitesi

Demet KURTOĞLU TAŞDELEN, Anadolu Üniversitesi

Düzenleme Kurulu Üyeleri

Aysun AYDIN, Düzce Üniversitesi

Fulden İBRAHİMHAKKIOĞLU, ODTÜ

Funda NESLİOĞLU SERİN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

İsmail SERİN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Pakize Arıkan SANDIKCIOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Raşit ÇELİK, Ankara Üniversitesi

Selma AYDIN BAYRAM, ODTÜ

Sibel KİBAR, Kastamonu Üniversitesi

Tuğba SEVİNÇ, Kadir Has Üniversitesi

Umut HACİFEVZİOĞLU, Nişantaşı Üniversitesi

BİLİM KURULU

Ayşe Çiğdem KOCAMAN, Nişantaşı Üniversitesi
Ayşe Nahide YILMAZ, Düzce Üniversitesi
Can KARABÖCEK, Kırklareli Üniversitesi
Çetin BALANUYE, Akdeniz Üniversitesi
Demet KURTOĞLU TAŞDELEN, Anadolu Üniversitesi
Deniz KUNDAKÇI, Kastamonu Üniversitesi
Eray YAĞANAK, Akdeniz Üniversitesi
Emre ŞAN, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Gamze KESKİN, Kırklareli Üniversitesi
Gülben SALMAN, Ankara Üniversitesi
Hayyam CELİLZADE, Anadolu Üniversitesi
Mehmet Fatih ELMAS, Uludağ Üniversitesi
Mehmet ŞİRAY, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Muammer AKTAY, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Muharrem AÇIKGÖZ, Gaziantep Üniversitesi
Murat ÇELİK, Ankara Üniversitesi
Müjde Göksel YAVUZOĞLU, Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
Necdet YILDIZ, Anadolu Üniversitesi
Özcan Yılmaz SÜTÇÜ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Özge EJDER JOHNSON, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Özgür UÇAR, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Özlem BARIN, Bağımsız Araştırmacı
Selda SALMAN, Kültür Üniversitesi
Seniye TİLEV, Kadir Has Üniversitesi
Seyhan YILMAZ, Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
Şahin ÖZÇINAR, Akdeniz Üniversitesi
Şeyma KÖMÜRCÜOĞLU, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Toros GÜNEŞ ESGÜN, Hacettepe Üniversitesi
Yavuz ADUGİT, Kocaeli Üniversitesi

11. ULUSAL ÇAĞDAŞ SİYASET FELSEFESİ SEMPOZYUMU PROGRAMI
ÖZGÜRLÜK, POLİTİKA VE SANAT: Özgürlüğü Politika ve Sanat Üzerinden Anlamak Anadolu Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Prof. Dr. Taciser Tüfekçi Sivas Konferans Salonu
Eskişehir
8-9 Mayıs 2025

Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği
Anadolu Üniversitesi Felsefe Bölümü

8 Mayıs 2025, Perşembe

09:30-10:00	Açılış Konuşmaları Prof. Dr. Demet KURTOĞLU TAŞDELEN, Anadolu Üniversitesi, Felsefe Bölümü Doç. Dr. Eray YAĞANAK, Akdeniz Üniversitesi, Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği Başkanı Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR, Dekan, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
10:00-11:00	Oturum Başkanı: Eray YAĞANAK, Akdeniz Üniversitesi Türkiye’de Üniversiteler ve İfade Özgürlüğü: Bir Kavuşamama Hikayesi Can KARABÖCEK, Kırklareli Üniversitesi Stoa’ya Dönüş: Yaşam Sanatı ve Özgürlüğü İçimizde Aramak Selbin YILMAZ, Ankara Üniversitesi Stoa Felsefesinde Estetik Bir Olanak Olarak Özgürlük Melike MOLACI, Necmettin Erbakan Üniversitesi
11:00-11:05	ARA
11:05-12:05	Oturum Başkanı: Aysun AYDIN, Düzce Üniversitesi Özgürlük Bağlamında Oluş/Özne-Oluş ve Beden Politikaları İrem Nur ÇOLAK, Bağımsız Araştırmacı/Gaziantep Üniversitesi Bireysel ve Toplumsal Öz-Belirlenim Açısından Özgürlük Problemi: Spinoza, Marx ve Simondon Çağlar KARACA, Kastamonu Üniversitesi
12:05-13:30	ÖĞLE ARASI
13:30-14:50	Oturum Başkanı: Pakize Arıkan SANDIKCIOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Mağara Resimleri Üzerine Düşünmek: Sanatın Doğuşu, İmajlar ve İz Mehmet ŞİRAY, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sanatın Dolaylı Hakikati: Özgürlüğün Estetik Boyutu Arif Volkan AYDIN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dijital Çağda Politik ve Ahlâkî Bir Sorumluluk Olarak Hakikati Sahiplenmek Burak SAYIN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hilma af Klint’in Kanon Dışı Pratiği ve Soyut Sanat Tarihinin Yeniden Değerlendirilmesi Özge YILMAZ, Marmara Üniversitesi
14:50-14:55	ARA
14:55-16:15	Oturum Başkanı: Elif ÇETİNKIRAN, Kırklareli Üniversitesi Bir Özgürleştirme Pratiği Olarak Sanat Beste BALI, Başkent Üniversitesi Sanatın Dönüştürücü Gücüne Beden Estetiği Odağında Yeniden Bakmak Fatma KAYA, Dicle Üniversitesi Görünmeyen Şiddeti Görünür Kılmak ve Paysızlara Payını Vermek: Sanat, Politika ve Özgürlük Tayfun YILDIRIM, Ankara Üniversitesi Kilden Koda: Seramiğin Dijital Aktivizmle Buluştuğu Yeni Politik Estetik Sibel KİBAR, Firdevs Müjde GÖKBEL YAVUZOĞLU, Kastamonu Üniversitesi

16:15-16:20	ARA
16:20-17:40	Oturum Başkanı: Sibel KİBAR, Kastamonu Üniversitesi Şiir ve Özgürlük: Nazım Hikmet Ran'ın Şiirlerine Foucault'nun Özne-İktidar İlişkisi Çerçevesinde Bakmak <i>Yüksel BOZ</i>, İnönü Üniversitesi Bir Anlamlandırma Pratiği Olarak Şiirsel Dil: Julia Kristeva'nın <i>Revolution in Poetic Language</i> Eseri Hakkında <i>Fatime GÜMÜŞ</i>, İnönü Üniversitesi Güzelin Özgürlüğünün Politik Veçhesi: Bir Yargı Gücünün Eleştirisi Yorumu <i>Selda SALMAN</i>, İstanbul Kültür Üniversitesi Özgürlüğün Kırılğan Noktalarına Goya, Baudrillard ve Malabou Üzerinden Yeni Bir Bakış <i>Elif KADIOĞLU</i>, İstanbul Üniversitesi
17:40-18:00	Kapanış Konuşması: <i>Eray YAĞANAK</i> , Akdeniz Üniversitesi, Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği Başkanı
9 Mayıs 2025, Cuma	
10:00-11:00	Oturum Başkanı: Muharrem AÇIKGÖZ, Gaziantep Üniversitesi Felsefe, Sanat ve Performansın Buluşması: Bir Düşünce Deneyimi Olarak Felsefe <i>Demet KURTOĞLU TAŞDELEN</i>, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Politika: Özgürlük <i>Özcan Yılmaz SÜTCÜ</i>, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Özgürlüğün Zorlukları: Günümüzde Sanat ve Yaratıcılık <i>Kerem EKSEN</i>, İstanbul Teknik Üniversitesi
11:00-11:05	ARA
11:05-12:05	Oturum Başkanı: Selda SALMAN, İstanbul Kültür Üniversitesi İrade Özgürlüğü ve Eylem Özgürlüğü Bağlamında Arendt'in Özgürlük Görüşü <i>Elif ÇETİNKIRAN</i>, Kırklareli Üniversitesi Hannah Arendt'te Özgürlük: Eylem, Siyaset ve Kamusal Alan <i>Melek AYGÜL ÖZDOĞAN</i>, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Jean-Jacques Rousseau'da Özgürlüğün Politik ve Estetik Boyutları <i>Mete Han ARITÜRK</i>, Afyon Kocatepe Üniversitesi
12:05-13:30	ÖĞLE ARASI
13:30-14:50	Oturum Başkanı: Demet KURTOĞLU TAŞDELEN, Anadolu Üniversitesi Rancière'de Siyasetin Estetiği ve Özgürleşme İlişkisi <i>İnan Taylan DURDU</i>, Ankara Üniversitesi Sanat ve Politikanın Kesişen ve Ayrışan Yollarında Sürrealizm <i>Muharrem AÇIKGÖZ</i>, Gaziantep Üniversitesi Jean-Paul Sartre'da Sanatta Özgürlük ve 'Hiç' <i>Deniz NAZ</i>, Akdeniz Üniversitesi Hegel'de Sanat ve Özgürlük <i>Eyüp Ali KILIÇASLAN</i>, Ankara Üniversitesi
14:50-14:55	ARA
14:55-16:15	Oturum Başkanı: Raşit ÇELİK, Ankara Üniversitesi İnsanların Değerli Bir Yaşamı Gerçekleştirmesi Adına Özgürleştiren Eğitim <i>Zehra ŞEKERTEKİN</i>, Raşit ÇELİK, Ankara Üniversitesi Özgürlüğe Giden Yolda Metal Müzik Üretimi, İcrası ve Dinleyiciliği <i>Argun Abrek CANBOLAT</i>, Elif GEZGİN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Baskı Ortamında Özgürlük Arayışı: Shostakovich'in 5. Senfonisi Üzerine <i>Umut ELDEM</i>, Doğuş Üniversitesi
16:15-16:20	ARA
16:20-17:40	Oturum Başkanı: Eray YAĞANAK, Akdeniz Üniversitesi Neoliberal Kentleşme ve Soylulaştırma: İstanbul Şişli Bomonti Örneğinde Estetize Edilen Kent Mekânının Ekonomi Politikası <i>Umut DUTULMUŞ</i>, Anadolu Üniversitesi Kant'ın Ebedi Barış Metninde Özgürlüğün Sınırları: Toplumsal ve Bireysel Özgürlükler Üzerine Bir Çalışma <i>Aslı ŞENTÜRK</i>, Bağımsız Araştırmacı/Gaziantep Üniversitesi Paul Feyerabend'in Disiplinler Arası Özgürlük Anlayışı <i>Bahar OK</i>, Levent Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
17:40-18:00	Kapanış Konuşmaları: <i>Eray YAĞANAK</i> , Akdeniz Üniversitesi, Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği Başkanı <i>Demet KURTOĞLU TAŞDELEN</i> , Anadolu Üniversitesi

BİLDİRİ ÖZETLERİ

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELER VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: BİR KAVUŞAMAMA HİKAYESİ

Can KARABÖCEK*

Özet:

Üniversiteler, bilimsel bilginin üretildiği ve kamu ile paylaşıldığı yerlerdir. Dolayısıyla üniversitelerde üretilen bilimsel bilginin kamu ile paylaşılması ve kamuoyunca tartışılması, üniversiteyi üniversite kılan özelliklerden birisidir. Kant'ın, Aydınlanma Nedir?¹ adlı makalesinde “akıl kamusal kullanımı” dediği şey, akademisyenler için olmazsa olmaz bir şarttır. Siyasal iktidarlar, memurlarından emre itaat etmesini talep edebilirler. Ancak bilim insanı, bir memur değildir. Adorno'nun da söylediği gibi “Bilim, itaatsiz olana ihtiyaç duyar”. Bu bakımdan bilim insanının siyasal otoriteye veya egemen söyleme itaat etmesi beklenemez. İfade özgürlüğüne en büyük en ve en ciddi tehdit, genellikle siyasal iktidarlar tarafından gelir. Bunun için liberal teorisyenler, siyasal iktidarın sınırlanmasını ve denetlenmesi için güçler ayrılığını savunmuşlardır. Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan burjuva sınıfı, kendi sınıfsal çıkarı için ifade özgürlüğünün önündeki en büyük tehdit olarak gördüğü siyasal otoriteyi sınırlandırmayı ve denge ve denetleme mekanizmalarının kurulmasını ve devlet otoritesinden bağımsız bir sivil toplum alanı oluşturmaya çalışmıştır. Ortaya çıkan bu kamusal alanda, düşünceler kamusal olarak dolaşıma girmiş ve farklılıklarla karşılaşmıştır. Bu da ifade özgürlüğünün görece güvence altına alınmasını sağlamıştır. Bu bakımdan Osmanlı'nın 19. Yüzyılın ortalarından itibaren başlayan modernleşme süreci Cumhuriyet ile devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde ivmesini arttıran modernleşme süreci ile modernleşmenin motoru olabilecek kurumlar da oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla 1933'te yapılan Üniversite reformu ile oluşturulan modern üniversiteler incelenecektir. Cumhuriyet döneminde güçlü görece bağımsız bir burjuva sınıfı gelişmediği için, üniversitelerin ifade özgürlüğünü yeterince savunamadıklarından, siyasal iktidarların bu özgürlüğü kısıtlamasına karşı üniversitelerde bu temel özgürlüğü yeterince savunamamış; hatta kimi dönemlerde siyasal iktidarların sessiz suç ortaklarına dönüşmüşlerdir. Öyle ki kimi zaman bizzat bu özgürlüğün kısıtlanmasını teşvik edici kurumlar haline gelmişlerdir. Özellikle son yıllarda dünya genelinde yaygınlaşan neoliberal iktisadın siyasal alandaki bir yansıması olarak ortaya çıkan otoriter siyasal yapılar karşısında, bu sessizlik daha da artmaktadır. Üniversiteler ifade özgürlüğünün engellenmesine sessiz kalarak kendi varlık nedenlerinin aşınmasına neden olmakta ve bu otoriterliği pekiştirmektedirler. Bu bakımdan Türkiye'de akademisyenler Sokrates'in hakikati dile getirmede ve savunmasındaki cesaretini överken, pratikte bu tutumdan çok uzaklara düşen bir tavır almaktadır. Bu bildirimde, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde üniversitelerin ifade özgürlüğü karşısındaki tutumunu ele alıp, örnekler çerçevesinde incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İfade özgürlüğü, Üniversite, Otoriterlik, Neoliberalizm, Kamusal alan

* Prof. Dr. Can KARABÖCEK

Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

cankarabcki@gmail.com

Orcid Id: 0000-0001-8202-5209

¹ Immanuel Kant, Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt, Seçilmiş Yazılar, Remzi Kitabevi; İstanbul, Çev. Nejat Bozkur, 211-223

STOA'YA DÖNÜŞ: YAŞAM SANATI ve ÖZGÜRLÜĞÜ İÇİMİZDE ARAMAK Selbin YILMAZ*

Özet:

Günümüzde kişisel gelişim literatürünün dikkate değer bir yenilik olarak Stoacılığı keşfetmesi, Stoacılığı felsefi bir okul olmanın ötesine geçirerek “yaşam sanatı” başlığı altında biçimlenen bir psikoloji ekolüne dönüştürmüştür. Bu ekol, içsel huzur, uyum, denge, dayanıklılık, sabır, öz-denetim, duygusal kontrol gibi Stoacı kavramlar aracılığıyla, bireylerin özgürlük anlayışlarını dönüştürmekte ve onlara özgürlüğü dış dünyada değil, iç dünyalarında aramalarını tavsiye etmektedir. Bu bağlamda üç aşamalı bir tartışma yürütmeyi amaçlıyorum:

İlk olarak kişisel gelişim alanının ve psikolojinin neden Stoacılığa yöneldiğini açıklamaya çalışacağım. Stoacılık, içerik açısından buna uygun bir felsefi temel sunduğu gibi, bir felsefe ekolü olmasının cazibesinden piyasaların fayda sağlaması da söz konusudur. Özellikle son beş yıl içerisindeki yayınlara ve sayılarındaki hızlı artışa baktığımızda, bu akımın önemli bir çekim gücü yarattığını ve geniş bir okur kitlesine hitap ettiğini görebiliriz.

İkinci olarak, psikoloji alanına ait bir şeyin neden sosyal ve siyasal kuramı ilgilendirdiğini tartışacağım. Psikolojinin Stoacılık aracılığıyla insanlara seslenmenin kuvvetli bir yolunu bulmuş olması ve piyasa dinamiklerinin bunu kuvvetle desteklemesi, konuyu çoktan kültürel ve sosyolojik bir olgu haline getirmiştir. Ayrıca gündelik yaşamı yönetme tavsiyeleri ile psikoloji, bireylere yaşam stratejileri geliştirmelerini salık vererek ve bunu “yaşam sanatı” olarak adlandırarak çoktan etiğin alanına girmiştir.

Üçüncü olarak, oldukça bireysel bir görünüme sahip olan “yaşam sanatı” söylemini tartışmaya açacağım. Stoacılığın açtığı yolda yaşam sanatı, yaşamı yönetme, mutlu ve erdemli bir yaşam sürme gibi kavramlar, yaşamı âdeta kendinden menkul bir değer haline getirmektedir. Bu bağlamda, yaşamın tek başına neden değerli olduğuna, yaşamı değerli kılan başka şeyler olup olmadığına, kıyas ya da karşılaştırma olmaksızın değerden söz edilip edilemeyeceğine dair sorulara yanıt vermeye çalışacağım.

Yaşamı bir sanata dönüştürerek özgürlüğe ancak içsel yaşamda ulaşılabileceğini savunan bu yeni kılavuzluk söyleminin neden ve nasıl geliştiğini anlayabilmek için literatüre değil; yaşamı bir sanata dönüştürme çabasının neyin semptomu olduğuna, başka bir deyişle günümüzün sosyo-politik bağlamlarına bakmak gerekmektedir. Güncel eserlerin başlıklarında sık sık rastladığımız “zor zamanlarda Stoacılık”, “krizler dünyasıyla baş etmek için Stoacılık”, “kaotik zamanlarda Stoacının el kitabı” gibi adlandırmalardan da göreceğimiz üzere dünyadan el çektiren ve insanı saf yaşama ve içselliğine döndüren bu eğilim, baş edilemeyen dışsal unsurlardan uzaklaşılarak özgürlüğü kendine hâkim olmak, kendi kendinin efendisi olmak üzerinden anlamlandırmakta ve özgürlüğü bir hükmetme ilişkisine dönüştürmektedir. Neden kendimize efendi olmak istediğimiz sorusuna bunun hem bir güç arzusu olduğu hem de güçsüzlüğün bir semptomu olduğu yanıtını veriyorum. Yaşam sanatı olarak sunulan şey, hiçbir şeyin dolayımından geçmeyen ve öncesiz-sonrasız olan saf bir yaşam mitiyle, gündelik yaşamın tiranlığında bireylere kendilerini efendi olarak kurma imkânı sunmaktadır ve tüm cazibesi buradadır.

Anahtar Kelimeler: Stoacılık, Yaşam Sanatı, İçsel Özgürlük, Gündelik Yaşam, Kişisel Gelişim

* Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
selbinyilmaz@gmail.com
Orcid Id: 0000-0002-0657-9178

STOA FELSEFESİNDE ESTETİK BİR OLANAK OLARAK ÖZGÜRLÜK

Melike MOLACI*

Özet:

Stoacılar etik ve politik görüşlerini dile getirirken paradokslar kullanırlar. Bunlardan en meşhurunu, “yalnızca bilge özgürdür, budala ise köledir” paradoksunu temellendirdikleri sırada özgürlüğü “istediği gibi yaşama gücü” olarak tanımlarlar ve bu hâli “tutkuların egemenliğinden kurtulmak”la bir tutarlar. Paradoks bu haliyle dışsal ve toplumsal bir özgürlükten ziyade kişide temellenen içsel bir olanağı ima ediyor görünür, zaten kimileri “soyut” yahut “dışsal tezahürden yoksun” bir anlayışı savundukları gerekçesiyle onları eleştirir. Oysa etiği politikadan ayırmayan ve bunu da insanın akıl sahibi ve toplumsal bir varlık oluşuna dayandıran Stoacılar, içsel bir kaynaktan doğmasına rağmen dışsallaşan ve hatta evrenselleşen etik-politik bir özgürlük ideeline tutunurlar. Bununla birlikte bu ideal, etik ve politik tutumların yanı sıra estetik bir tavır ve olanağı da içerir. Nitekim istediği gibi yaşamayı bilen, üstelik eylemlerinde bunu sergileyen bilge, erdemli bir kral olmanın yanında usta bir sanatçıdır ve sanatında usta olan kişi de ancak sanatıyla, yaşamını sanatına malzeme yapmakla özgürleşmektedir. Çoğu Stoacı, bilgeliği dans veya oyunculuk gibi performansa dayalı sanatlarla benzetir ve onun, sanatçının yaşamından veya eylemlerinden bağımsız olmadığını belirtir. Bilge tıpkı bir dansçı gibi her şeyden önce performansına odaklanır ve sanatından ayrı bir ürüne ulaşmayı hedeflemez. Bir oyuncunun, rolünü en iyi şekilde oynamayı hedeflemesi gibi bilge de en iyi şekilde yaşamayı amaçlar. Amacına ve ona ulaşmasını sağlayacak ilkelere sadık kalır; nasıl ki oyuncuların rolleri veya dansçıların adımları keyfi değilse, belirli bir koreografiye veya senaryoya bağlıysa, bilge de doğaya uygun yaşama ereğini gerçekleştirmesini sağlayan etik-politik kılavuzuna bağlıdır. Bilgenin sanatında usta olmakla özgürleştiğine ilişkin bu açıklamalar, özgürlüğü estetik bir olanak olarak düşünmeyi sağlar. Özgürlük problemine verilmiş Stoacı yanıt etik, politika ve estetiğin birlikteliğine işaret eder; bu ise özgürlüğü sanatla birlikte düşünebileceğimizi ve belki de böyle düşünmemiz gerektiğini gösterir. Bu ihtimal veya gereklilik dahilinde Stoacıların bu meşhur paradoksla ne kastettikleri, bilgeyi sanatçıya benzetmekle neyi amaçladıkları ve özgürlüğü estetik bir olanak olarak düşünmenin ne anlama gelebileceği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Stoacılık, Özgürlük, Bilge, Sanat, Performans.

* Doç. Dr.

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Felsefe Bölümü
melikemolaci@gmail.com
Orcid Id: 0000-0002-8128-7706

ÖZGÜRLÜK BAĞLAMINDA OLUŞ/ÖZNE-OLUŞ VE BEDEN POLİTİKALARI*

İrem Nur ÇOLAK*

Özet:

Zihinle yapılan bir gezinin başlangıcında özne-oluş, sonunda ise göçebe feminist özne-oluş durumu hem Felsefeye hem de Kadın Çalışmalarına yeni bir bakış açısı sunmuştur. Felsefenin doğuşundan itibaren insanın kendini ve çevresini tanıma çabası, günümüzde halen devam etmektedir. Modernleşme ve küreselleşme hem toplumsal ve kültürel bakış açımızı hem de kendimizi tanımlama parçalarımızı derinden etkilemiştir. Özellikle özne olma durumumuz birçok faktörün etkisi altındadır ve bu etkiler bazı tahakküm modelleri oluşturmuştur.

Felsefenin başlangıcından itibaren dünyayı anlama ve anlamlandırmanın ise eril bir felsefe tarihine dayanmaktadır, öteki olarak tanımlanan ilk şey ise kadın cinsiyeti olarak görünmektedir. Günümüzde erkek egemen sistemler birçok kimliğe ve ilk olarak cinsiyete dayalı kadın kimliğine zarar vermektedir.

Feminist felsefe özne mefhumunu yeniden ve derinlemesine ele almaktadır. *Kadın-oluş* kavramı Simone de Beauvoir'a kadar dayansa da Deleuze ve Guattari'nin temellendirdiği oluş kavramıyla *kadın-oluş* tekrar düşünülmelidir. Oluş durumundaki her özne için bir çıkış noktası gösteren Deleuze ve Guattari, feminizm için de bir çıkış noktası göstermektedirler: Göçebe-oluş.

Genel olarak özne olmaya ilişkin yapılan tanımlamalar içinde çeşitli biçimlerde tahakkümü barındırmakta, kişilerin özgürlüklerini sınırlandırmaktadır. Bu sınırlandırmalar ise ilk önce kadın bedeni üzerinde hissedilmektedir. Kadına verilen dişilik görevleri; küreselleşen ve değişen dünyada yürütülen politikaları etkilemektedir. Beden politikaları kadının özne konumunda kimlik parçalarına sirayet etmekte aynı zamanda kültürel ve toplumsal olarak aktarılmaktadır. Felsefesinin içinden feminist bir perspektifle cevap veren Rosi Braidotti *Göçebe Özneler: Çağdaş feminist kuramda bedenleşme ve cinsiyet farklılığı* ve *Kadın-Oluş: Cinsel farkı yeninden düşünmek* adlı kitapları ile hem öznelerin özgürlüklerine hem de kendilerini ve dünyayı tanımlamalarına doğrudan alan açmıştır: Göçebe öznellik. Göçebe Öznellik Projesi cinsiyete dayanmayan aynı zamanda tahakküm tarihini reddetmeden oluş durumunda olmayı kapsamaktadır.

Sonuç olarak beden ve kadın bedeninin sınırlı özgürlüğü için göçebe-oluş ve kadın-oluş birleştirilmelidir. Bu birleşimin vardığı noktada cinsel fark mefhumu ile cinsiyetsiz bir özne tanımı, beden politikaları üzerindeki tahakkümü en aza indirecektir. O halde özgürlüğü düşündüğümüzde, cinsiyete dayandırılmayan yeni bir bakış açısıyla zihinsel ya da fiziksel göç ile birey kendini kaçış çizgilerinde ve yersiz yurtsuzlukta aramalıdır.

Anahtar Kelimeler: Beden Politikaları, Göçebe, Özne, Oluş, Özgürlük

* Bağımsız Araştırmacı

Bu çalışma, Doç. Dr. Muharrem Açıkgöz danışmanlığında hazırlanmakta olan “*Göçebe Özneler Bağlamında Post-Kolonyal ve Postmodern Feminist Perspektif: Kültürel Çeşitlilik, Kadın Kimliği*” başlıklı tezden üretilmiştir.

Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

irem.nur.clk@gmail.com

Orcid Id: 0009-0008-0429-5762

BİREYSEL VE TOPLUMSAL ÖZ-BELİRLENİM AÇISINDAN ÖZGÜRLÜK PROBLEMİ: SPİNOZA, MARX VE SİMONDON Çağlar KARACA*

Özet:

Ahlaki ve siyasi etmenlerin bireyin özgürlüğü üzerindeki etkisi, genellikle negatif özgürlük bağlamında tartışılmıştır. Ancak birey-toplum ilişkisinin bir başka önemli boyutu da toplumsal bağlamın pozitif özgürlük açısından değerlendirilmesidir. Bu çalışmada, insanın özgürleşmesinin pozitif koşulu olarak bireysel ve toplumsal düzeylerdeki öz-belirlenim meselesini ele alıyorum. Öz-belirlenim (self-determinasyon), bireyin veya kolektif bir oluşumun kendi iradesini ortaya koyabilmesi, kendi değer ve ilkelerini belirleyebilmesi anlamına gelir. Öz-belirlenimin siyasal açıdan ne tür bir inşa süreci içerdiği sorusu özellikle önemlidir. Kolektif öz-belirlenim, bireyin tek başına sahip olmadığı belirli olanakları yaratır; bir diğer deyişle, bireyin toplumsallaşma aracılığıyla özgürleşmesini içerir.

Mekanik ve dışsal belirlenim düşüncesine karşı, otonom süreçlerin çoğulluğunu açıklayabilecek bir potansiyalite görüşü, varlığın belirlenmemişlik okyanusu içerisindeki parçalı öz-belirlenimleri temel almalıdır. Bu genel çerçeve içerisinde, bireyin özerkleşmesinin toplumsal boyutunu ve özgürlük problemindeki birey-toplum diyalektiğini, üç filozofun karşılaştırmalı bir okumasıyla ele alıyorum: Spinoza, Karl Marx ve Gilbert Simondon. Spinoza, insanın özgürleşmesini, öznenin doğanın zorunluluğuyla bütünleşmesine koşut olarak yorumlar. Özgürlük, eylemdeki keyfilik değildir; öyle ki Spinoza özgür iradenin basit bir tercih meselesine indirgenmesini reddederek insanın yetkinleşmesini esas alır. Marx'a göre insanın özgürleşmesi, atomize bireyin negatif özgürlük koşullarının sağlanması ile değil, yabancılaşmayı doğuran toplumsal ilişkilerin ortadan kaldırılması ve böylelikle bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirebileceği koşulların yaratılması ile mümkündür. Simondon ise ontolojik olarak belirlenmiş bir form düşüncesini eleştirerek bireyleşim kavramını öne sürmüş ve bireyin ortak bireyleşim süreçlerine katılımını insanın özgürleşmesinin temel koşulu olarak vurgulamıştır. Öz-belirlenimin bireysel ve toplumsal düzeylerine dair yaptığım değerlendirme de esasen Simondon'un bireyleşim kavramından hareket etmektedir.

Peki, neden bu üç filozof? Özgürlük problemine dair belli açılardan farklılaşan yaklaşımlar benimsemekle birlikte, her üç filozof da özgürlüğün yalnızca bireysellik, olumsuzluk ve sınırlanmışlık çerçevesinde ele alınmasına karşı çıkmıştır. Bu kapsamdaki karşılaştırmalı okuma, özgürlük probleminin siyasal ve ontolojik temellerine dair yeni bir bakış açısının kapılarını aralamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bireyleşim, Öz-belirlenim, Potansiyalite, Otonomi, Pozitif özgürlük

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü
ckaraca@kastamonu.edu.tr
Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-4059-6916>

MAĞARA RESİMLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNMEK: SANATIN DOĞUŞU, İMAJLAR ve İZ Mehmet ŞİRAY*

Özet:

Georges Bataille, Paris yakınlarındaki Lascaux Mağaraları'nda bulunan erken dönem sanat eserlerini mucizevi olarak nitelendirir. Bataille, sanatın kökenine dair güçlü bir açıklama sunarak tüm sanatın temelinde oyun, festival ve kutsalın nasıl yer aldığını gösterir. İnsanın kendi varlığını yeniden üretme biçimi olarak sanat, onun eserlerinde tartışmalı ve rahatsız edici bir boyut kazanır. *Prehistoric Painting: Lascaux or the Birth of Art* adlı eserinde, Lascaux resimlerini aşırılık ve varlık hissiyle tanımlar. Bu resimler, sanatın kökenini türlerin kökenine, yani ihlâlin öznesi olan insana bağlar.

Mağara resimleri, betimledikleri hayvanları dönüştürerek onlara yeni bir biçim kazandırır. Ancak bu başkalaşım yalnızca resmedilen figürlerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda, boyanmış figürlerin baştan çıkarıcı gücü sanatçının kendisini de dönüştürür. Bu resimler, mağara insanının bir portresini sunmaz veya bize pratik bir bilgi vermez; aksine, yararsızlıklarıyla bizi cezbederek mağaradaki “hissedilebilir varlığımızı” keşfetmemizi sağlar.

Werner Herzog, *Unutulmuş Düşler Mağarası* adlı belgeselinde benzer bir iz sürme pratiğini 1994 yılında Güney Fransa'daki Chauvet Mağarası'nda bulunan resimler üzerinden gerçekleştirir. Herzog, mağara resimleri üzerine düşünerek geçmiş ile bugün arasındaki bağları araştırır. Bu resimler, modern insanın gizemlerini açığa çıkarmakla kalmaz; aynı zamanda, çağdaş yaşamın ayrılmaz bir parçası olan sinemanın da bu gizemle yeniden kuşatılmasını sağlar.

Bu çalışma, mağara resimlerinin sanat ve insan üzerine söylediklerini, Bataille'in modern insanın durumu hakkındaki düşüncelerine odaklanarak incelemeyi amaçlamaktadır. Sanat eserleri, kültürel, dilsel, tarihsel ve siyasi süreçlerle birlikte ortaya çıkar ve bu bağlamda, sanatın üretim koşulları dünya çapındaki siyasi ve toplumsal dönüşümlerle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, çalışma yalnızca mağara resimlerinin varlık ve ortaya çıkış koşullarını değil, aynı zamanda onları meydana getiren duyuşal ve düşünsel güçleri de tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, İhlâl, Kutsal, Köken, İnsan, Hayvan.

* Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
mhmet.siray@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2530-9701>

SANATIN DOLAYLI HAKİKATİ: ÖZGÜRLÜĞÜN ESTETİK BOYUTU

Arif Volkan AYDIN*

Özet:

Adorno'nun *Negatif Diyalektik*'teki temel argümanlardan biri, modern rasyonalite tarafından belirlenen kavramsal çerçevenin nesneleri tam anlamıyla kuşatamayacağıdır. Adorno, geleneksel diyalektiğin bütünselliğe ulaşma eğilimini reddeder; ona göre düşünme, kavramların nesneleri tam anlamıyla temsil edemediğini kabul ederek ilerlemelidir. Sanat, bu bağlamda negatif diyalektiğin en somut görünümülerinden biridir. Bir sanat yapıtı, içinde bulunduğu tarihsel, toplumsal ve epistemolojik bağlamdan etkilense bunlarla daimi bir gerilim içinde var olur. "Sanat yapıtının hakikati" mevcut anlam sistemleriyle hesaplaşır ve onlara bütünüyle/tam anlamıyla tabi olmaz. Bu noktada, sanatın özgürleşme ile ilişkisi açıktır: Sanat yapıtı, rasyonelleşme süreçlerine direnerek, nesnelerin kavramsal ve sistematik olarak ele geçirilmesine karşı bir direnç noktası oluşturur.

Sanatın ve sanat yapıtının bu indirgenemezliği, Nesne Yönelimli Ontolojinin (NYO) nesnelerin "geri çekilmiş" (*withdrawn*) doğasına dair iddiasıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Graham Harman'a göre bir nesne, onunla ilişkilenen diğer bir nesne ya da ona yönelen bilinç tarafından tam anlamıyla ele geçirilemez. Nesne her zaman kendi özüne dair bir boyutu saklı tutar. Nesneleri anlamaya yönelik her girişim, onların belirli bir yönüne odaklanırken, diğer yönlerini kaçırmaya mahkûmdur. Sanat yapıtı da mevcut anlam sistemlerini bozarak ve onları eksik bırakarak, tıpkı Harman'ın nesneler için öne sürdüğü gibi, kendi özünü gizli tutar. Sanat, doğrudan rasyonel bağıntılar kurmaya çalışmaz; ima eder, çağırıştırır ve dönüştürür. Dolaylı anlatımıyla nesnenin indirgenemez yanını açığa çıkarır. Bu bağlamda sanat, nesneyi kavramsal sınırlarından kurtarır, onun farklı betimlerine alan açar. Diyeceğiz ki, anlamın tek bir belirlenme sıkıştırılmadığı alan olarak estetik, özgürlük imkânı barındıran yegâne alandır.

Anahtar Kelimeler: Estetik, Adorno, NYO, Sanat, Özgürlük

* Arş. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü.
arifvolkanaydin@gmail.com
Orcid Id: 0000-0002-8563-0102

DİJİTAL ÇAĞDA POLİTİK VE AHLÂKİ BİR SORUMLULUK OLARAK HAKİKATİ SAHİPLENMEK

Burak SAYIN*

Özet:

Analogdan dijitalle geçiş süreci, özünde yalnızca gündelik yaşamımızdaki teknik aygıtlarda ve bizzat teknolojinin kendisinde gerçekleşen değişimlerden fazlasını ifade eder. İnsanın gündelik yaşam pratikleriyle beraber varoluşu da belirgin bir dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşüm, hayatı muhtelif açılardan kolaylaştırmakla beraber, insanlığın içinde bulunduğu başlıca krizlerin de hem nedeni hem de sonucu olarak tezahür etmektedir. Postmodernizmin alametifarikası olan hakikatin tek ve mutlak olmadığı kabulüne dayanan dünya görüşünden kaynaklanan kriz, dijitalleşme neticesinde bilgi ediniminin doğasında gerçekleşen değişim neticesinde daha da derinleşmiştir. Zira kesintisiz enformasyon akışıyla karakterize olan hiperbağlantılı dünyadaki yoğun enformasyon bolluğundan ötürü, bireylerin bilen birer özne olarak bilme edimleri olumsuz deformasyona uğramıştır. Enformasyonun bilgi olup olmaması artık önem arz etmemektedir. Çünkü, kişiler edindikleri enformasyonu şahsi kanaatleriyle uyumlu olduğu ölçüde doğru kabul etmektedirler. Bu durum ise aslında post-truth olarak ifade edilen hakikatin önemini yitirmesiyle doğrudan ilişkilidir.

Ne var ki bilen bir varlık olan insanın doğası bu durumla çelişki içindedir. Enformasyonun çarpıtılmasına olanak veren enstrümanları barındıran dijital çağda bilgi ve hakikati aramak artık sadece insana özgü bir eylem değil, yeri geldiğinde bedel ödenmesi gereken ahlâki ve politik bir sorumluluk hâline gelmiştir. Bu sorumluluğun ilk adımı, hakikatin önemsizleşmesine bilinçli bir karşı çıkışla, hakikati sahiplenmektir. Bu doğrultuda insan, bilme edimini politik bir sorumluluk ekseninde kavrayarak dezenformasyon ve mezenformasyona karşı mücadele etmek zorundadır. Bilginin yerini kanı ve duyguların alması, insanın doğru ve temellendirilmiş bilgiye ulaşımını engellemekle beraber insanın anlam dünyasını da tehdit etmektedir. Çünkü kişiler artık çıkarlarına uyduğu sürece özellikle politik düzlemde gerçeği çarpıtabilmekte, hiçbir ahlâki sorumluluk yüklenmeden yalanı hakikatin yerine geçirmektedirler. Böyle bir ortamda tüm etik değerler önemini yitirir.

Tarkovski'nin "dünyayı bir sahipleniş biçimi" olarak tanımladığı sanat, insanın hakikatle bağının giderek koptuğu ve gerçeğe kayıtsızlaştığı bu dönemde, tarih boyunca olmadığı kadar özgürleştirici karakteriyle öne çıkmaktadır. Zira dünyayı sahiplenmek, insanın hem yaşayarak hem de bilme pratiğiyle dahil olduğu kendine ait varlık alanını tanıması ve onunla özsel bir bağ kurması anlamına gelir. Oysa dijitalleşme, insanı gerçeklikten ve kendi duyusal doğasından uzaklaştırarak bu bağı zayıflatmıştır. Dolayısıyla sanatın mahiyeti, dijital çağda zorunlu olarak salt estetik güzelin ötesine geçerek, hakikat ve gerçeğe tekrar bağ kurmak bakımından bir tür politik başkaldırı ve sorumluluk olarak düşünülmelidir. Çünkü bilme ediminin sağlam temellere oturması için öncelikle hakikate ve doğruluğa değer verilmesi gerekir. Bunun yolu ise söz konusu sorumluluk tasarımıyla geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Enformasyon, Hakikat, Sanat, Sorumluluk

*Arş. Gör. Dr. Burak SAYIN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü.

burak.sayin@adu.edu.tr

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-9618-2758>

HİLMA AF KLINT'İN KANON DIŞI PRATIĞI VE SOYUT SANAT TARİHİNİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özge YILMAZ*

Özet:

Bu çalışma, Hilma af Klint'in sanatsal pratiğini feminist bir sanat tarihi perspektifiyle ele alarak, Soyut Sanat tarihinin yeniden yazılmasını gerekliliğine dair teorik ve tarihsel bir tartışma sunmaktadır. Hilma af Klint'in, ölümünden 26 yıl sonra kamuya paylaşılan ve 42 yıl sonra dünyaca tanınan, hayattayken herkesten gizlediği resimleri, resmi sanat tarihinde yer aldığı şekliyle Wassily Kandinsky, Piet Mondrian ve Kazimir Malevich'in öncülüğünde başladığı belirtilen Soyut Sanat akımının aslında ilk örnekleridir. 20. yüzyıl başında soyutlamaya dayalı eserler üreten af Klint'in üretim sürecini ve bu üretimi gizli tutma tercihinin ardındaki dinamikleri irdeleyen çalışma, sanatçının görünmezliğini sadece bireysel bir seçim değil, patriyarkal sanat sistemi ve onun epistemolojik sınırlarının bir sonucu olarak konumlandırır. Af Klint'in spiritüalizm, teozofi ve antropozofi gibi ezoterik geleneklerle kurduğu yoğun ilişki, sanatını biçimsel olduğu kadar içeriksel olarak da şekillendirmiştir. Bu doğrultuda, sanatçının pratiği yalnızca modernizmin soyutlama mantığı içinde değil, aynı zamanda standart-olmayan estetikler, alternatif bilgi üretim biçimleri ve dönemin sanatsal üretimleriyle iç içe geçmiş toplumsal-politik çatışmalar bağlamında değerlendirilmelidir. Bu çerçevede af Klint'in yaklaşımı, yerleşik sanat tarihinin kanon dışı estetik ve düşünsel imkânlarını açığa çıkarır.

Hilma af Klint'in erken tarihli soyut eserlerinin, Kandinsky, Mondrian ve Malevich gibi figürlerin çalışmalarından önce üretilmiş olması, modern sanat ve özgürlük kavramlarını yeniden düşünmeyi gerektirir. Bu bağlamda, af Klint'in pratiği, sanatı yalnızca bir üretim alanı olarak değil, aynı zamanda felsefi bir özgürleşme aracı olarak ele alır. Onun görünmezliği ve geç keşfi, sanat tarihinin cinsiyet temelli eşitsizliklerini ve kadınların bilgi üretimindeki rollerinin sistematik olarak dışlanmasını da açığa çıkarır. Son olarak, sanatçının yaşamı boyunca saklı tuttuğu üretimlerinin ölümünden sonra görünürlük kazanmasının, sadece tarihsel bir "düzeltme" değil, aynı zamanda onun pratiğinin parçası olan zamansal ve ruhani stratejilerin bir uzantısı olduğu iddia edilmektedir. Af Klint'in pratiği, sanat tarihinin kronolojik ve toplumsal anlatılarını sarsan, alternatif bir bilgi üretimi ve görünürlük politikası önerisi olarak okunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hilma af Klint, Ezoterik Estetik, Soyut Sanat, Modern Sanat, Feminist Sanat Tarihi

* Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Eğitim Bölümü ve Bilgi Üniversitesi Genel Eğitim Bölümü Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi, Işık Üniversitesi Sanat Bilimi Doktora Programı

BİR ÖZGÜRLEŞTİRME PRATIĞI OLARAK SANAT Beste BALI*

Özet:

Bu bildiri, “sanat nasıl özgürleştirir?” sorusu etrafında estetik ile özgürlük arasındaki ilişkiyi, sanatın neliği ve estetik deneyim üzerinden yeniden düşünmeyi amaçlamaktadır. Sanatın politik ya da özgürleştirici gücü çoğu zaman içerdiği temsili anlamlarla ilişkilendirilmiştir. Özellikle klasik Marksist düşüncede sanat, ideolojik içeriği aracılığıyla toplumsal dönüşümün bir aracı olarak kavranır. Oysa bu yaklaşım, sanatı araçsallaştırmakta ve onun özgün estetik etkisini, yani duyumsama biçimlerini dönüştürme gücünü göz ardı etmektedir. Jacques Rancière’in de belirttiği gibi, “sanatı siyasal kılan temel unsur, dünyanın düzenine dair aktardığı mesajlar değildir; tesis ettiği zaman ve mekân, bu zamanı şekillendirme ve bu mekânı doldurma tarzı, sanatı siyasal kılar” (Estetiğin Huzursuzluğu, 2012, s. 27).

Bu sunumda sanat, taşıdığı içerikten değil, içeriğin biçim ile kurduğu ilişkiden itibaren ele alınacaktır. Sanatın özneyle dünya arasındaki ilişkiyi nasıl dönüştürdüğü ve bu sürecin nasıl bir özgürleşme imkânı sunduğu tartışılacaktır. Bu bağlamda esas vurgu, ilişkinin dönüştüğü yönden ziyade, ilişkinin olumsuzluğunun, zorunlu, sabit ya da mutlak bir yapı arz etmeyişinin, estetik deneyim aracılığıyla açığa çıkarılmasıdır. Estetik deneyim, mevcut ilişkiyi dönüştürürken onun olumsuzluğunu görünür kılar. İşte bu ân, özgürleşme ânıdır; çünkü mevcut olanın değillenmesiyle yeni bir ilişkilene olanağı açılır.

"Duygulanım" özgürleştirmeyi güçlü kılan estetik deneyimin bir diğer kurucu unsuru olarak ele alınacaktır. Estetik deneyimin duyulur olanın alanında iş gördüğü, düşünülür olanın ise duyulur olandan farklı olarak kavrandığı yaygın bir varsayımdır. Fakat estetik deneyim tam da düşünülür olanı içererek fakat onunla sınırlı kalmayarak dile dökülemez olanı göstermesiyle güç kazanır. “Sanatın gerçek dili sessizdir” (*Aesthetic Theory*, 2002, s. 112). Onun özgürleştirici pratiğinin gücü tam olarak burada yatmaktadır.

Sunum bu düşünsel çerçeve içerisinde sanatın özgürleştirici potansiyelini, sanata özgü olan üzerinden yorumlayacak, özgürleşme olanağını içerikte değil, biçimsel düzlemde kurulan duyusal ilişkisellikte arayacaktır. Estetik deneyim, yerleşik algı rejimlerinin kırılabildiği ölçüde bir özgürleştirme pratiği olarak ele alınır. Bu bağlamda sunum, Theodor W. Adorno ve Jacques Rancière’in sanat-özgürlük tartışmalarına başvurarak, sanatın duyusal düzeyde özgürleştirici etkisini felsefi bir zeminde tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanat ve Özgürlük, Estetik Deneyim, Adorno, Rancière

* Araştırma Görevlisi, Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü.

bestebali@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-2386-973X>

SANATIN DÖNÜŞTÜRÜCÜ GÜCÜNE BEDEN ESTETİĞİ ODAĞINDA YENİDEN BAKMAK

Fatma KAYA*

Özet:

Sanatın toplumsal ve bireysel dönüşüm potansiyeli, özellikle Eleştirel Teori geleneğinde felsefi düşüncenin merkezinde yer alır. Bu sunumda, bu potansiyeli özgürlük düşüncesiyle doğrudan ilişkilendiren Herbert Marcuse'nin estetik anlayışı ele alınacaktır. Marcuse, sanatın yalnızca mevcut toplumsal düzeni eleştirme değil, aynı zamanda alternatif bir yaşamı tahayyül etme gücüne sahip olduğunu savunur. Ona göre estetik deneyim, bireyin ve toplumun özgürleşme kapasitesini harekete geçirebilir; bu yönüyle estetik ve özgürlük, onun düşüncesinde birbirine zorunlu olarak bağlıdır.

Sunumun ilk bölümünde, Marcuse'nin estetiği Alexander Baumgarten'ın kavramsallaştırdığı şekliyle – “duyusal bilginin felsefesi” olarak– ele almasının, estetik deneyimi öncelikli olarak bedensel bir deneyimle ilişkilendirmesine zemin hazırladığı ileri sürülecektir. Bu sav, “yeni duyarlılık”, “özgürlük ihtiyacının biyolojik düzeyde hissedilmesi” ve “doğru/yanlış ihtiyaçlar” gibi kavramlar aracılığıyla temellendirilecektir. Ayrıca, Marcuse'nin bedensel yönü güçlü estetik anlayışının, hedonizmle kavramsal yakınlık taşısa da özgürlükle kurduğu ilişki bakımından ondan ayrıldığı gösterilecektir.

İkinci bölümde ise Marcuse'nin estetik yaklaşımı ile 1990'larda John Dewey'in pragmatist estetiğinden doğan “somaesthetics” (beden estetiği) disiplini arasındaki olası paralellikler tartışılacaktır. Richard Shusterman'ın öncülüğünü yaptığı bu yaklaşımın, bedeni yalnızca düşüncenin aracı değil, aynı zamanda estetik deneyimin, etik dönüşümün ve öz-farkındalığın aktif bir alanı olarak değerlendirmesi yönüyle Marcuseci bir toplumsal dönüşüme katkı sağlama potansiyeli ele alınacaktır. Özellikle Marcuse'nin teorisinde merkezi bir yer tutan doğru ve yanlış ihtiyaçların ayırt edilmesi konusunda yoga, Alexander Tekniği, Feldenkrais Metodu gibi somaestetik araçların aydınlatıcı ve somutlaştırıcı potansiyelleri gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Beden Estetiği, Somaesthetics, Toplumsal Değişim, Doğru ve Yanlış İhtiyaçlar

* Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
fatmakaya88@gmail.com
Orcid Id: 0009-0008-1927-3654

GÖRÜNMEYEN ŞİDDETİ GÖRÜNÜR KILMAK VE PAYSIZLARA PAYINI VERMEK: SANAT, POLİTİKA VE ÖZGÜRLÜK

Tayfun YILDIRIM*

Özet:

Toplumsal hiyerarşinin inşası, yeniden üretimi ve meşrulaştırılması, düşünüş/duyumsama biçimleri arasındaki bir asimetride cisimleşir. Toplumsal kozmosun çeşitli veçhelerinde ve toplumsal ilişki biçimlerinde bir “doxa” olarak temayüz eden bu asimetri ne uygulayıcıları ne de ona maruz kalanlar tarafından bir şiddet biçimi olarak telakki edilmez ve olması gereken bir apaçıklık olarak kavranır. Söz konusu eşitsiz düşünüş/duyumsama biçiminin “doğal” olarak kabul edilmesi, egemenlik ilişkilerinin uzun erimli üretiminde önemli bir rol oynamanın yanı sıra, sistem karşıtı hareketlerin sınırlarını da belirler ve özgürleşme/toplumsal değişim potansiyeline ket vurur. “Yapısal şiddet” mefhumuyla bu duruma açıklık getiren David Graeber, tahakküme maruz kalan kesimlerin egemenlerin perspektifinden kendi var oluşlarını görme/duyumsama biçiminin, mevcut toplumsal yapıya bağımlı bir tahayyül biçimi yarattığını vurgular. Toplumsal faillerin düşüncelerini/davranışlarını/algılarını şekillendiren örtük gücü “sembolik şiddet” olarak tanımlayan Pierre Bourdieu, hükmedilenlerin dayatılan sınırlamaları/algılayış biçimlerini zımnen kabul ettiği nispette, kendilerine yöneltilen tahakküme çoğu zaman farkında olmadan katkıda bulunduğunu ifade eder.

Sistemin sınırlarını aşan radikal bir özgürlük anlayışı, toplumun “görünmeyen” temellerini sorgulamayı ve yeniden inşa etmeyi gerektirdiği ölçüde, yapısal/sembolik şiddet biçimlerini görünür kılmaktan ve bu şiddet biçimlerine karşı mücadele etmekten geçmektedir. Jacques Rancière ve Gilles Deleuze’ün sanat-politika ilişkisini formüle ediş biçimi, toplumsal düzenin ötesinde radikal bir özgürlüğü düşünmenin imkânını verir. Sanatın, görünmeyeni görünür kılarak, hegemonik düzeni sorguladığını belirten Rancière’in ve mevcut düzenin ötesinde yeni düşünme/algılama biçimleri yaratmakta sanatın oynadığı role dikkat çeken Deleuze’ün düşüncelerinden hareketle, özgürlüğün yalnızca fiziksel sınırların ötesine geçmekten ibaret olmadığı, aynı zamanda “gizli” toplumsal ve sembolik yapıları aşarak radikal bir yeniden kurulumu tekabül ettiği iddia edilebilir. Çalışmada bu teorik güzergâhtan hareketle, sistemin sınırları içinde kalan negatif, pozitif ve cumhuriyetçi özgürlük anlayışlarından farklı bir özgürlük anlayışı temellendirilmeye çalışılacak ve sadece böyle bir özgürlük anlayışının “paysızlara payını verme” gücüne haiz olduğu tezi ileriye sürülecektir.

Anahtar Kelimeler: Sembolik/Yapısal Şiddet, Özgürlük, Sanat, Jacques Rancière, Gilles Deleuze

* Arş. Gör.; Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
e-posta: tyfunyldrm@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9046-8915

KİLDEN KODA: SERAMİĞİN DİJİTAL AKTİVİZMLE BULUŞTUĞU YENİ POLİTİK ESTETİK

Sibel KİBAR* & Firdevs Müjde GÖKBEL YAVUZOĞLU**

Özet:

İnsanlık tarihinin en önemli buluşlarından biri olan seramik, gündelik yaşamda besinlerin taşınması, saklanması ve pişirilmesi amacıyla üretilen kap-kacaklar ile ritüel ve törenlerde birer kült malzemesi olarak kullanılan pişmiş toprak figürinler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Zaman ilerledikçe söz konusu malzeme sanatsal bir ifade aracına dönüşmüştür. Kolaylıkla şekil alabilen bu muhteşem malzeme pişirildiğinde asırlarca sağlamlığını muhafaza eden bir yapıya sahiptir. Seramik alanı, sanayi devrimiyle her ne kadar endüstriyel alanda büyük bir gelişme gösterse de sanatsal alanda büyük yankılar uyandıran, sanatta niteliğin sorgulandığı bir süreçten geçmiştir. Endüstriyel ürünlerin sanatsal düzlemdeki varlık çabası ve dejenere etkisi üzerine önemli kuramsal tartışmalar süregelmektedir. 20. yy'ın ortalarından bu yana endüstriyel ürünlerin sanatsal ve politik bir ifade aracı olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. Günümüz modern çağında teknolojinin geldiği noktada ise; bahsi geçen tartışmalar güncelliğini korurken dijital sanat ve yapay zekânın yükselişinin sanatı nasıl etkileyeceği konusuna dair çekişmeler de devam etmektedir. Peter Weibel ve Lars Qvortrup gibi kuramcılar dijital araçların karşılıklılık barındırmasından hareketle, bu yeni sanatın özgürleştirici etkisine işaret etmektedirler. Artık sanat bakılacak, ilenecek, etrafından dolaşılacak bir nesne değil; izleyiciyi de içerisine alarak onu katkı sağlamaya davet eden özgürlükçü bir platformdur. Söz konusu kuramcılar, bu nedenle dijital sanatın; korkulacak bir sorun değil, sanat alımlayıcısıyla etkileşimli demokratik bir aydınlanma ve özgürleştirici bir güç olduğunu iddia etmektedirler. Aynı zamanda bu yolla, yoksul halk kesimleri de sanatla aktif bir şekilde hemhal olabilirler; bu bakımdan da dijital sanat demokratik bir sivil ortam sağlamaktadır. Çalışma kapsamında; aktivist ve performatif seramik eserler üzerinden söz konusu malzemenin dijitalleşme ve özgürleştirici etkisi tartışılmıştır. Bu bağlamda, dijitalleşmenin ve yapay zekanın diğer sanat alanlarındaki etkisine kıyasla seramik sanatında daha çetrefilli bir husus olduğu görülmüştür. Dijital dünyanın ivme kazanmasından daha öncesi süreçte ise; üç boyutlu yazıcılar aracılığıyla üretilen formların sanat eseri olup olmadığı konusunda tartışmaların yaşandığı izlenmiştir. Durum böyle iken seramik sanatında dijitalleşmenin ve yapay zekâ desteğinin çok farklı tartışmaları beraberinde getirecek bir konu olduğu öngörülmektedir. Öte yandan çağı yakalamaya, onunla evrilmeye çalışan seramik sanatçıları için farklı malzeme ve dijital teknikleri kullanma isteğinin büyük bir dikkatle değerlendirilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu farklı malzemeler, kimi zaman kodlar, onları hem biçimsel hem de ifade gücü anlamında özgürleştirmektedir. Sonuç itibarıyla geleneksel (klasik) üretim tekniklerinin büyük bir özveri ile sürdürüldüğü, bununla beraber sanatsal söylemde sıra dışı deneyimleri tecrübe etmek isteyen sanatçıların dijital zeminle buluşturdıkları özgür ifade biçimlerinin kabul görmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adorno, Sanat, Seramik, Dijitalleşme, Yapay zekâ, Özgürleşme

* Doç. Dr. Sibel KİBAR Kastamonu Üniversitesi, İTBF, Felsefe Bölümü
skibar@kastamonu.edu.tr
Orcid Id: 0000-0002-4790-6614

** Doç. Firdevs Müjde GÖKBEL YAVUZOĞLU, Kastamonu Üniversitesi, GSTF, Seramik ve Cam Bölümü
mgokbel@kastamonu.edu.tr
Orcid Id: 0000-0002-2034-9061

ŞİİR VE ÖZGÜRLÜK: NAZIM HİKMET RAN'IN ŞİİRLERİNE FOUCAULT'NUN ÖZNE-İKTİDAR İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE BAKMAK Yüksel BOZ*

Özet:

Özgürlük, felsefe tarihinde belki de en çok tartışılacak konulardan biridir. Felsefenin başlangıcından bu yana neredeyse her filozofun fikirlerinde bir şekilde konu edilmiştir. Yalnızca felsefe tarihinde değil, sanatta ve politikada, bireysel, toplumsal ve kamusal yaşamda üzerine sık sık yazılan ve konuşulan bir konudur. Dolayısıyla özgürlük, politikadan, sanattan ve yaşamdan bağımsız olarak düşünülemezdir. Bu çalışmada, kendisini minör tarihçi olarak nitelendiren, çağdaş düşünür Michel Foucault'nun "iktidar ve özne" ilişkisi bağlamında, toplumsal-gerçekçi, şair/yazar Nazım Hikmet'in bazı şiirlerini incelemek amaçlanmıştır. Foucault'nun özellikle "Hapishanenin Doğuşu, Büyük Kapatılma, Özne ve İktidar, Büyük Yabancı" gibi bazı eserlerinden faydalanarak, Nazım'ın özellikle hapis edildiği dönemde yazdığı şiirleri iktidar, özne, şiir ve özgürlük bağlamında incelenecektir. Bu şiirlerden bazıları "Yaşamaya Dair, Ben İçeri Düştüğümden Beri, Bugün Pazar, Ceviz Ağacı" dır.

İktidar ve özne ilişkisi Foucault'nun çalışmalarında önemli bir yerdedir. Foucault'a göre iktidar hapsedmekle kalmaz, özneyi bireyselleştirerek gözetim altında tutar. Böylelikle özne, iktidarın söylemsel ve söylemsel olmayan pratikler tarafından oluşturduğu öznel deneyimlerle yeniden kendilikleriyle ilişki kurar ya da bu öznel deneyimleri reddederek yaşamını sürdürür. İktidar kendi varlığının devamı ve sürekliliği için kapatma, denetleme, disipline etme, üretim sürecine dahil etme ve insanı kuşatarak onu itaatkar hale getirmeye çalışır ve bunun işleyicisi olarak bazen de hapishanelere tutsak eder. Bu noktada çalışmanın temel konusu ve bir sanat olarak da şiir, öznenin iktidara karşı direnişini ve özgürlüğünü sağlar. Her ne kadar dışsal olarak tutsak olsa da şair, içsel olarak hayal gücü ve düşüncesiyle özgürdür. Haliyle Nazım Hikmet'in tutsaklık yıllarında yazdığı şiirlerde, sanat bir özgürlük alanına dönüşür. Nazım kapatılmıştır, ancak O, düşünce dünyasında gezer, kurar, sever ve yazar. Böylece şiir, kapatılan öznenin kendi içsel alanını kurarak özgürleşmesini sağlar.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Özne, İktidar, Hapishane, Özgürlük.

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bölümü. E posta: yukselbzz46@gmail.com

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-6245-7124> .

BİR ANLAMLANDIRMA PRATİĞİ OLARAK ŞİİRSEL DİL: JULIA KRISTEVA'NIN *REVOLUTION in POETIC LANGUAGE* ESERİ HAKKINDA

Fatime GÜMÜŞ*

Özet:

Bulgaristan'da doğmuş olup yaşamının bir döneminden sonrasını Fransa'da geçirmeye başlayan Julia Kristeva, postyapısalcı felsefe için önemli bir düşünürdür. Kristeva, aldığı felsefe eğitiminin yanı sıra, psikoloji, edebiyat ve dilbilim alanlarında eğitimler gören ve bu alanları harmanlayan biridir. Kristeva'nın bu alandaki çalışmalarıyla birlikte, feminizmin tarihselliği bakımından ikinci döneme denk gelen fark feminizminin önemli bir temsilcisi olarak da görülmektedir. Fark feminizmi, kadınların kamusal alana dahil olduktan sonra —daha önce kamusal alan erkeğe ait olduğundan— karşılaştıkları problemleri fark edip eşitlikten vazgeçmeye başlayarak erkekle kadın arasındaki farka odaklanmaya başladıkları döneme denk gelen bir feminizmdir. Fark feministleri, fark kavramını postyapısalcı felsefede ele alınan bir düşünür olan Jacques Derrida'nın difference kavramı ile ünlü psikanalist Jacques Lacan'ın cinsel fark kavramından yararlanırlar. Derrida'nın söz ile yazı arasındaki farka odaklandığı difference'ı eğitim gördükleri alanlardaki çalışmalarda kullanılan üslubu irdelerler. Ve Lacan'ın cinsel fark, babanın dili, imgesel ve simgesel gibi kavramları üzerinden “kadın yoktur/kadının dili yoktur” sonucuna ulaşmasını eleştirirler. Örneğin, Kristeva, Lacan'ın babanın dili kavramsallaştırması üzerinden ulaştığı “her bireyin konuşma diline geçme geçmez babanın diline geçtiği” sonucunu irdelerek çocukların konuşma dilini edinmeden önceki evrelerine odaklanır. Çocuğun konuşma dilini edinmeden önceki dönem hem annenin bedenine bağımlı olduğu hem de anneye bağının daha fazla olduğu dönem olduğu için Kristeva'nın önemseydiği evredir. Kristeva'ya göre çocuğun, anneye bağlı olması ve bu dönemde anlamlandırmalara başlaması, dişil söylemin o evre üzerinden değerlendirilmesine yönelmemizi imler. Kristeva, bu bakımdan, Lacan'ın kadına ait bir dili reddetmesinin aksine Kristeva, dişil bir dilin çocukla anne arasındaki bağ aracılığıyla çocuğun konuşma diline geçmeden önceki anlamlandırmalarla oluşturulduğunu ve konuşma diline geçişle birlikte yok olmadığını iddia eder. Kristeva, bunun şiirsel dilde kanıtlanabileceğini ileri sürer. Ona göre, şiirsel dil, babanın dili olan konuşma dilinden farklı anlamlara işaret ettiğinden, şiirsel dilde konuşma dilini edinmeden önceki dönemden kalan annenin dili/dişil dil mevcuttur. Bu bakımdan, şiirsel dil, bir anlamlandırma pratiği olup onda bir devrim söz konusudur. Şiirsel dil, babanın diline bir başkaldırıyı imler. Kristeva, daha sonra şiirsel dil üzerinden devrim ve başkaldırı kavramlarını anne-çocuk ilişkisine odaklanmak koşuluyla din, etik, politika ve özgürlük ilişkileri bağlamıyla irdeler.

Bu çalışmada, Kristeva'nın fark feminizmi aracılığıyla dişil bir söylem geliştirme çabasının, onun devrim ve başkaldırı kavramları hakkındaki görüşleriyle ilişkisi irdelenecektir. Bu irdelemelerde, onun *Revolution in Poetic Language* eseri odak noktası olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kristeva, Anlamlandırma, Şiirsel Dil, Dişil Söylem

* Doktora Öğrencisi

İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe

gumusfatime23@gmail.com

Orcid Id: 0000-0002-1528-1082

GÜZELİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN POLİTİK VEÇESİ: BİR YARGIGÜCÜNÜN ELEŞTİRİSİ YORUMU Selda SALMAN*

Özet:

Kant'ın *Yargıgücünün Eleştirisi* genellikle estetiğin sınırları içinde tutulmaya çalışılır. Arendt'in, Kant'ın keşfi olarak gördüğü ve "insanın en politik zihinsel yetisi" olarak tanımladığı yargıgücünü öne çıkaran¹ yaklaşımında olduğu gibi *Kritik*'in farklı politik okumalarını yapmak mümkün olsa da genel eğilim bu eseri politikaya temas eden bir bakış açısıyla okumamak yönündedir. Genel kanının aksine, Arendt'i takip eden bir tavırla ve onun işaret ettiği noktaları genişleterek, estetik ve ahlakilikle kurulan bağlantılar üzerinden üçüncü *Kritik*'in ciddi politik etkilere sahip olduğu kanaatindeyim. Üstelik bu ilişkinin kökensel ve dolayısıyla kurucu bir tarafı olduğunu düşünüyorum. Nitekim, Kant estetik duyguyu, politik olana bağlamamıza olanak sağlar biçimde, Kantçı politikanın kurucu evrenini teşkil eden ahlakilikle bağlar. "Ahlakiliğin Sembolü Olarak Güzellik Üzerine" başlıklı bölümde (§59) güzel ve güzelin hazzını dolaylılık, ilgi ve çıkardan arı olma, özgürlük ve evrensellik ekseninde temel ilkelerle birleştirir. Her birinin politika ile doğrudan bağlantısını kurabileceğimiz bu ilkelerden hareketle estetik ve politika arasındaki ilişki iki temel şekilde okunabilir: (1) Politikanın ortaya çıkmasına neden olan duyguların neşet ettiği alan olarak estetik ve (2) politikanın -özellikle de eşitlikçi ve özgürlükçü politikaların- temel prensiplerinin hatırlatıcısı olması bağlamında estetik. Bu sunumda kökensel duygu durumlarının ortaya çıkması bağlamında estetik ve politika arasındaki ilişki üzerinden bilhassa özgürlüğü temel alarak ilerleyeceğim. Bu bağlantıyı ise hayalgücünün özgürlüğü ile kurulan güzelin deneyiminin iradenin özgürlüğünün hatırlatıcısı/sembolü olması ekseninde ele alacağım. Değerlendirmemde estetik ve politika arasındaki bağı özgürlük üzerinden kuran çağdaş yorumcuların yaklaşımlarından da besleniyorum. Örneğin Davide Panagia'nın estetik deneyimden kaynaklanan özgürlük duygusunun ortaya çıkma nedeni olarak güzelin dikkat kipimizi yöneten belirleyici bir ilkesi olmamasını ele alması ve bu cihette güzeli politika evrenine uzatan yaklaşımını inceleyeceğim.² Sonuç olarak, çeşitli katmanlarda kurulabilecek olan estetik ve özgürlük arasındaki bağlantıların estetiği kökensel olarak politikaya bağladığını öne süreceğim.

Anahtar Kelimeler: Kant, *Yargı Gücünün Eleştirisi*, Estetik, Özgürlük, Politika

* Doç. Dr. Selda Salman

İstanbul Kültür Üniversitesi, Rektörlük, Ortak Dersler Bölümü

seldasalman@gmail.com

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-6415-387X>

¹ Hannah Arendt (2003). *Responsibility and Judgment*. Schocken, s. 187.

² Davide Panagia (2009). *The political Life of the Sensation*. Duke University Press, s.26

ÖZGÜRLÜĞÜN KIRILGAN NOKTALARINA GOYA, BAUDRILLARD VE MALABOU ÜZERİNDEN YENİ BİR BAKIŞ Elif KADIOĞLU*

Özet:

Özgürlük, yalnızca hukuksal bir statü veya soyut bir ide değil, aynı zamanda varoluşun duyumsanabilir bir biçimi, sınırlarla kurulan ilişkinin tarzıdır. Antikçağdan bu yana hem bireysel özerkliğin hem de kolektif düzenin ilkesi olarak ele alınan bu kavram, tanımlanması güç olmakla birlikte, modern düşüncenin inşasında merkezi bir yer işgal etmiştir. Günümüzün estetik-politik gerçekliğinde ise özgürlük, yalnızca bir yönetim ya da yurttaşlık sorunu olarak değil; aynı zamanda bir temsil, bir kırılma ve bir algı meselesi olarak da karşımıza çıkar. Bu bağlamda özgürlük, görme, hissetme, temsil etme ve tepki verme kapasitesine içkin bir hareketlilik biçimi olarak düşünülebilir. Bu duyumsal ve temsile dayalı boyut, özellikle sanatsal üretimlerde ve sanatsal imgelerde belirgin biçimde açığa çıkar. Sanat eserleri yalnızca özgürlüğü konu edinmekle kalmaz; aynı zamanda onun hissedilme, deneyimlenme ve sorgulanma koşullarını yaratabilir ya da askıya alabilir.

Bu çalışmada Francisco Goya'nın *Çocuklarını Yiyen Chronos* tablosu, Jean Baudrillard'ın simülakr kuramı ve Catherine Malabou'nun plastisite kavramı ele alınacaktır. Goya'nın Chronos figürü, iktidarın kendi yarattığı geleceği yok etme arzusunun görsel ifadesidir. Bu yutma eylemi, bireysel ve kolektif düzeyde özgürlük potansiyelinin bastırılmasını simgelerken, izleyicide travmatik bir etki yaratır. Bu yönüyle Goya'nın eseri, sadece bir temsil değil; aynı zamanda bir sarsıntı, bir çağrı ve özgürlükle ilişkilenen bir imgesel bir imkândır. Ne var ki, bu estetik uyanış Jean Baudrillard'ın simülakr kuramıyla birlikte, çağdaş dünyada anlamını yitirme tehdidi altındadır. Baudrillard'a göre çağdaş imgeler, artık bir gerçekliğe referans vermez; kendi kendilerini dolaşıma sokan göstergelere dönüşür. Goya'nın şiddet imgesi dahi bu düzende nötralize edilir; tüketilir ve etkisizleştirilir. Özgürlük de bu bağlamda yalnızca görsel bir yüzeye indirgenir; içeriksizleşir ve gerçekliğini yitirir. Bu noktada Malabou'nun plastisite kuramı devreye girer. Malabou, travmanın yalnızca bir yıkım değil, aynı zamanda dönüşüm potansiyeli taşıdığını öne sürerek öznenin yeniden biçimlenme kapasitesine dikkat çeker. Plastisite, yalnızca biçim almak değil; aynı zamanda biçim vermek ve hatta biçimi yıkmak anlamına gelir. Bu çerçevede özgürlük, dışsal bir hak olmaktan çok, travmatik kırılmaların içinden doğan dönüşüm potansiyeli olarak yeniden tanımlanabilir. Malabou, bu ifadesiyle, Baudrillard'ın teşhis ettiği etkisizleşmenin içinde hâlâ bir özneleşme olanağı bulunduğunu savunur.

Sonuç olarak bu çalışma, estetik şiddetin simülasyon çağında nasıl etkisizleştirildiğini ve bu etkisizleşmeye rağmen bireyin, tam da bu kırılma noktasında özgürlüğe dair yeni biçimlenme imkanları taşıdığını felsefi bir zemin üzerinde tartışır.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Sanat, Simülakr, Plastisite, Çağdaş Siyaset Felsefesi

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bölümü.
E posta: elfkdgl@gmail.com
Orcid Id: <https://orcid.org/0009-0001-0922-2182>

FELSEFE, SANAT VE PERFORMANSIN BULUŞMASI: BİR DÜŞÜNCE DENEYİMİ OLARAK FELSEFE

Demet KURTOĞLU TAŞDELEN*

Özet:

Sanatın felsefeleşmesi ile felsefenin sanatlaşmasının yaygınlaştığı bu çağda, sanat ile felsefe arasındaki etkileşimin sanat üretiminde ve felsefe yapma biçimlerinde deneyimlediğimiz özgürleştirici etkilerinin izinin sürülmesi olanaklıdır. Çağdaş sanat akımlarının sanat yapma biçimlerinin dayandığı özgürlük anlayışı geleneksel sanat üretimleriyle karşıtlık oluşturacak şekilde sanatın neliğini yeniden sorgulatmıştır. Benzer bir durumdan felsefe yapma biçimleri bağlamında da söz edilebilir. “Sanatlaşan felsefeler” olgusu, felsefeyi geleneksel (*logos* merkezli) felsefelerin düşünce üzerindeki genel tahakkümünden kurtararak, François Laruelle’in (2012) sözünü ettiği, alanların eşlenik kılınmaları ile gerçekleşebilecek bir tür iş bölümüne zemin oluşturan bir yaklaşımla ele alınabilir. Allan Kaprow’un “sanat-lamama” (*un-arting*) kavramı ile Laruelle’in “felsefe-olmayan” (*non-philosophie*) projesi arasında kurulabilecek ilişki (John Mullarkey, 2017), felsefe-sanat üretiminin özgürleşme süreci bakımından ele alınabilir öyle ki, Antonin Artaud’dan, René Magritte’ten, John Cage’dan, Marina Abramovic’ten söz ederken, bir yandan da düşüncenin tahakkümünden kurtulmuş felsefe’lerden de söz etme imkânı doğar. Benzer biçimde örneğin belirli bağlamlarda Nietzsche, Bergson, Merleau-Ponty ve Deleuze ile, sanatsal üretimlerden, sanatlaşan felsefelerden söz ediyormuşuz izlenimi ediniriz. Sanat ile felsefenin bu birlikteliği, iki alanı da bir tür “pratik yapma” olarak görmemize olanak tanıyan hem bir Laruelleci mutasyona uğratma hem de alanların özgürleşme süreci olarak yorumlanabilir.

Sanatı da felsefeyi de bir pratik olarak ele alan bu yaklaşımı performans sanatı üzerinden kurulabilecek bir bağlama taşıdığımızda Laruelle’in “felsefe-olmayan” projesini temel alarak, felsefe ve performans arasındaki potansiyel ilişkileri sorgulayabilir ve performatif bir felsefenin olanağına da açılırız. Bu bağlamda, felsefenin performans sanatları aracılığıyla mutasyona uğraması sonucu ortaya çıkabilecek yeni düşünce modelleri ve pratikleri tartışılabilir hale gelmektedir. Performans sanatlarının bir model olarak felsefeye taşınması, felsefenin teorik bir sistem olmaktan çıkıp icra edilen bir düşünce formuna dönüşmesine imkân tanımaktadır. Laruelle’in “felsefi iman” olarak adlandırdığı felsefenin kendi otoritesini mutlak sayan yapısına karşı geliştirdiği eleştiri, felsefenin performansla ilişkisi bağlamında yeniden değerlendirilerek, performatif bir felsefenin bir süreç ve deneyim alanı olarak yeniden düşünüldüğü zemini yaratır.

Anahtar Kelimeler: Performans Sanatları, Performatif Felsefe, François Laruelle, Allan Kaprow, Felsefe-olmayan

* Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
dtasdelen@anadolu.edu.tr
Orcid Id: 0000-0002-3093-2840

SANAT VE POLİTİKA: ÖZGÜRLÜK Özcan Yılmaz SÜTCÜ*

Özet:

Platon batı düşünce tarihinde sanat ve sanatçının konumunun ne olmasının gerektiği konusunu devletin çıkarı için tartışmaya açmıştır. Platon, ideal *Devlet*'inde sanat ve sanatçıya yaşama şansı sunmamıştır. Sanatın bu konumu, sanatın içeriğinden – özgürlük- ayrı düşünülemez elbet. Sanat bu içeriği dolaysız olarak sunabilme imkânına sahip tek insani etkinliktir. Sanatın bu içeriği dolaysız olarak sunabilmesi dönemin politik, kültürel ve teknolojik gelişiminden bağımsız değildir. Dönemin -Antikçağ ortaçağ, modern ve erken kapitalist dönem- politik, kültürel ve geleneksel baskılarına rağmen bu görevini her zaman yerine getirebilme cesaretini göstermiştir. Bu açıdan her ne koşulda olursa olsun sanat gerek politik gerekse etik değişim ve dönüşümün öncüsü olmuştur. Ursula Le Guin'nin deyişiyle "İnsan eliyle yaratılan her güç insan eliyle değiştirilebilir. Direniş ve değişim de genellikle sanatta ile başlar." Peki, bu gün sanat gerek politik ve gerekse etik bir değişimin öncüsü olabilir mi? Artık erken kapitalist dönmedeki metalaşan bir sanatın ötesinde nesnesini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir sanatı deneyimliyoruz. Sanat eserinin var olduğu ama yaratıcısının belli olmadığı bir dünyada başka bir deyişle *yapay zekânın* her şeye nüfuz ettiği bir dünyada yaşıyoruz. Nesnesi tehlikeye giren bir sanat dünyasına sahibiz. Başka bir ifade ile artık "nesnesi"ni kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir sanat, nasıl bir değişimin ve dönüşümün öncüsü olabilir? Ya da Hegelci anlamda "sanatın tam sonu"nu mu yaşıyoruz? Sanatın sonu artık insani dünyanın da sonu değil midir? Ya da sanatın sonu artık "özgürlük idesi"nin de sonu değil midir? Ve her şeye rağmen bir değişim ve dönüşümün öncüsü olacaksa bu nasıl bir değişim olacaktır? Bu değişim yine sanatın içeriği ile olacaktır: Özgürlük. Özgürlüğü bize hissettirebilecek veya hatırlatacak sanat ve sanatçılar sayesinde olacaktır. Bu anlamda sanatın katkısı, insanı merkeze alan iletilebilir bir içerik değil, tersine dünyayı insanileştiren bir içerik olacaktır. Bu konuşmada mevcut egemen güçlere ilişkin sanatın değişim ve dönüşüm gücünün imkânı dile getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Politika, Sanat eseri, Özgürlük idesi, Sanatın sonu.

* Prof. Dr. Özcan Yılmaz Sütcü İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Felsefe Bölümü
ozcanyilmazsutcu@gmail.com
ORCID ID:0000-0003-3324-6157

ÖZGÜRLÜĞÜN ZORLUKLARI: GÜNÜMÜZDE SANAT VE YARATICILIK

Kerem EKSEN*

Özet:

Sanatsal üretimin 20. yüzyılın başlarından itibaren geçirdiği birçok devrim niteliğindeki dönüşümün, esas olarak sanatsal ifade biçimlerindeki büyük özgürleşmeyle ilgili olduğu söylenebilir. Bu dönemden itibaren, görsel sanatlar başta olmak üzere tüm sanat pratiklerindeki büyük atılımlar, geçmiş geleneklerin dayattığı sınırların sorgulanıp reddedilmesiyle gerçekleşmiş, “şimdiye özgü” olanın, yani radikal anlamda “yeni” olanın özgürce ifade edilmesi önem kazanmıştır. Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı sonrası, özellikle de 1960’lardan itibaren bu radikal arayışlara yön veren ilerlemeci tarih anlatısı büyük oranda terk edilmiş olsa da sanatsal ifadedeki çeşitlilik ve buna imkân veren özgürlük anlayışı varlığını sürdürmüş, deneysellik ve yenilik sanatsal üretimin asli koşulu olmaya devam etmiştir.

Dönemsel üsluplar ya da akademik kurallar gibi tarihsel koşullanmalara dayanan sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte, sanatsal yaratıcılığın daha önce görülmemiş türden bir içerik ve ifade biçimi zenginliğine sahne olduğu, bunun da beraberinde sanatın siyasi etki gücüne dair önemli fırsatlar getirdiği açıktır. Bununla birlikte, söz konusu sınırsızlık ve özgürlük ortamının gerek yaratım gerekse beğeni süreçleri açısından bazı olumsuzluklara sebep olduğu söylenebilir. Benim bu sunumdaki amacım, bu özgürleşme durumunun sanatsal pratikler ve sanatın kurumsallaşması açısından yol açabileceği bazı zorluklara değinmek olacak. Bu amaçla ilk aşamada modernist sanatın gelişmeye başladığı 19. yüzyıl Avrupası’nda söz konusu özgürlüğe dair ne türden tartışmalar yaşandığına değineceğim. Bu bağlamda, özgürleşme fikriyle rahatlıkla bağdaştırılabileceğimiz iki figürün, Charles Baudelaire ve Friedrich W. Nietzsche’nin sanatsal biçim özgürlüğüne ve buna bağlı üslup çeşitliliğine hangi açılarından eleştirel yaklaşıtlarına değinecek, neden sanatsal ifadeyi bir tür sınırlandırma, kural koyma, hatta zorunluluğa tabi olma süreci olarak tarif etmeyi tercih ettiklerini anlatacağım. Bunu takiben, bu fikirlerin günümüzün sanatsal üretim koşullarına hangi açılarından ışık tutabileceğini tartışacağım. Buradaki nihai amacım, “sınırların yokluğu” anlamındaki yaratım özgürlüğü anlayışının, sanatsal pratiğin kendine has değerlendirme kıstaslarının oluşmasını zorlaştırdığını ve bu durumun sanat-piyasa ilişkisi açısından bazı riskler barındırdığını öne sürmek olacak.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Sanatsal yaratıcılık, Charles Baudelaire, Friedrich W. Nietzsche, Sınırsızlık

* Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

eksen@itu.edu.tr

Orcid Id: 0000-0002-8345-5515.

İRİADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE EYLEM ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA ARENDT'İN ÖZGÜRLÜK GÖRÜŞÜ

Elif ÇETİNKIRAN*

Özet:

Özgürlük insan tarihi boyunca en önemli kavramlardan biri olagelmıştır. Özgürlük hem irade özgürlüğü olarak, hem eylem özgürlüğü olarak, hem ifade özgürlüğü hem ahlaki ya da etik özgürlük olarak pek çok farklı bağlamda kullanılmış ve insanın en çok özlemini çektiği bir ide olagelmıştır.

Özgürlük kavramını felsefesinin temeline koymuş bir düşünür de Hannah Arendt'tir. Arendt bir siyaset filozofudur. Arendt iki dünya savaşının yaşandığı, totalitarizmin egemen olduğu bir dönemde Yahudi Soykırımına maruz kalmış ve bu nedenle ülkesinden kaçmak zorunda kalmış, zor zamanlara tanıklık etmiş bir düşündürdür. Eserlerinde insanın dünyaya ve kendisine yabancılaşmasını konu edinmiş ve bu yabancılaşmayı aşabilmenin yollarını aramıştır. Ona göre yabancılaşmayı aşmanın yolu özgürleşmeden geçer. Onun modernizme getirdiği eleştirileri de birlikte varoluşa yaptığı vurgu da aslında hep özgürleşmenin önemini ortaya koymak içindir.

Arendt, özgürlüğü en temelde eylem özgürlüğü olarak ele almıştır. O, felsefe tarihinde içsel özgürlük olarak bahsedilen özgürlüğü kabul etmez. Ona göre özgürlük ancak ve ancak diğerleriyle bir araya geldiğimiz, karşı karşıya kaldığımız, yeni şeyler ortaya koyabildiğimiz, eylemlerle görünümüne gelen siyasal alanda belirir. Özgürlük Arendt'e göre eylemde ortaya çıkar ve siyaseti mümkün kılar.

Bunun yanı sıra Arendt, son dönem eserlerinden biri olan *Zihnin Yaşamı* adlı eserinde insanın zihin yetilerinden biri olarak gördüğü "irade"nin eylemle ve özgürlükle olan ilişkisini de konu edinmiştir. Arendt irade özgürlüğünün felsefe tarihinde yanlış ortaya konulduğunu, iradenin varolan iki seçenekten birini seçebilmekle ilgili olduğunun düşünüldüğünü belirtir. Oysa Arendt zihinsel bir yeti olarak iradenin "yeni şeyler ortaya çıkarabilme" ve "kendiliğindenlik" yönlerine vurgu yapar ve bu anlamlarıyla zihinsel bir etkinlik olarak iradenin fenomenal alanda gerçekleşen eylemle sıkı bir ilişki içinde olduğunu düşünür. Arendt'e göre irade özgürdür ve insanlar bu irade özgürlüğü ile yeni başlangıçlar yapabilir ve insan ancak yeni başlangıçlar içeren eylem ile özgür olabilir. Bu açıdan bakıldığında Arendt için eylemin olumsal olan doğasının gerçekleşmesini sağlayan iradedir.

Bu sunumda Arendt'in irade ve eylem arasında kurmuş olduğu bağı anlamaya çalışacak, bu iki kavramla birlikte onun özgürlük görüşü anlaşılmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İrade, Eylem, Özgürlük, Kamusal alan, Siyasal alan

* Doktor Öğretim Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
elifcetinkiran@klu.edu.tr
Orcid Id: 0000-0001-6321-1495

HANNAH ARENDT’TE ÖZGÜRLÜK: EYLEM, SİYASET VE KAMUSAL ALAN Melek AYGÜL ÖZDOĞAN*

Özet:

Hannah Arendt’in siyaset felsefesinde özgürlük, bireysel bir içsel durumdan ziyade, kamusal alanda başkalarıyla kurulan etkileşim yoluyla gerçekleşen ve siyasal eylemde ifadesini bulan bir deneyimdir. Onun için siyaset, yalnızca bir güç mücadelesi alanı değil, yurttaşların etkin katılımıyla dönüştürücü potansiyelini ortaya koymalarına olanak tanıyan bir alandır. Bireylerin kendilerini söz ve eylemle ortaya koymalarına olanak tanıyan kamusal alan olmadan özgürlük gerçekleşmeyeceğini iddia eden Arendt, "Siyaseten temin edilmiş bir kamu alanı olmadan özgürlük, kendisini görünür hale getirecek dünyevi bir mekândan yoksundur" diyerek, özgürlüğün siyasetle olan kopmaz bağlarını vurgular. Ona göre, siyasetin varlık sebebi, özgürlüktür ve özgürlük de ancak eylem yoluyla deneyimlenebilir. Bu anlamda özgürlük, eylem yoluyla bireyin kendini görünür kılmasıdır ve ancak diğer insanların varlığıyla anlam kazanabilir. Onun özgürlük anlayışı, eylemin yenilik yaratma potansiyeline dayanır. Eylem, sıradan aşan ve mekanik düzeni bozan yeni başlangıçlar yaratma kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla, özgürlük yalnızca edilgen bir durum değil, insanın yaratıcılığını ortaya koyduğu, mucizeler yaratabileceği bir alan olarak düşünülmelidir. Özetle Arendt, özgürlüğün bireysel bir çekilmede değil, kamusal alandaki etkileşimde eylem yoluyla ortaya çıktığını savunarak, aktif yurttaşlık ve siyasete katılım fikrini merkeze koyar. Bu çalışma, Arendt’in özgürlük anlayışını temel alarak, özgürlüğün siyaset felsefesinin merkezinde yer alan; iktidar, otorite, yurttaş katılımı ve kolektif eylem gibi kavramlarla nasıl bir ilişki içinde olduğunu analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hannah Arendt, Özgürlük, Eylem, Kamusal Alan, Siyaset

* Araştırma Görevlisi Doktor, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Felsefe Bölümü

JEAN-JACQUES ROUSSEAU'DA ÖZGÜRLÜĞÜN POLİTİK VE ESTETİK BOYUTLARI Mete Han ARITÜRK*

Özet:

Jean-Jacques Rousseau'nun özgürlük, politika ve sanat arasındaki ilişkiye dair görüşleri, Aydınlanma düşüncesi içinde özgün ve görünüşte çelişkili bir konumda durmaktadır. Bu bildiri, Rousseau'nun sanata yönelik meşhur eleştirisi ile sanatın toplumdaki potansiyel işlevlerine dair daha nüanslı yaklaşımları arasındaki gerilimi inceleyerek, özgürlüğün bu eksenlerde nasıl anlaşılabilirliğini araştırmayı amaçlamaktadır. Rousseau, *İlk Söylev*'de sanatların ve bilimlerin ilerlemesinin ahlaki yozlaştırdığını, lüksü, eşitsizliği ve yapmacıklığı besleyerek vatandaşlık erdemini zayıflatıldığını savunur. Bu yozlaşma, Rousseau'nun doğal iyiliğe ve özgürlüğe sahip olduğunu varsaydığı 'soylu vahşi' idealinden uzaklaşan medeni insanın durumudur; sanatlar, özgürlüğün temeli olan otantik duyguları ve şeffaflığı yok ederek insanları kandırır. Sonuçta sanatlar, insanları gerçek özgürlükten uzaklaştırıp bir tür "köleliğe" itmektedir. Bu eleştiri, temelde politiktir ve özgür bir toplumun gerektirdiği ahlaki ve kamusal erdemlerden yola çıkar.

Ancak Rousseau, sonraki metinlerinde, yozlaşmış toplumlarda sanatın kaçınılmaz bir "yatıştırıcı" veya "çare" olabileceğini de ima eder. Sanat, gerçek erdemi ve özgürlüğü tesis edemese de, kötülüklerin açık suçlara dönüşmesini engelleyen bir "ahlaki cila" (simulacrum) ve insanları kötülükten "oyalayan" bir işleve sahip olabilir. Bu durum, yitirilmiş doğal özgürlüğün yokluğunu yönetme stratejisi olarak görülebilir. Rousseau, mevcut sanatların yozlaştırıcı etkisine karşın, kolektif özgürlüğü ve vatandaşlık ruhunu ifade eden katılımcı kamusal şenlikleri veya *Émile*'deki gibi doğayı temel alan, estetik duyarlılığı ve bireysel muhakemeyi geliştiren ve böylece bireyi özyönetimine ve otantik özgürlüğe yaklaştıran bir sanat anlayışını olumlar.

Bu bildiri, Rousseau'nun düşüncesinde sanatın, hizmet ettiği amaca bağlı olarak özgürlük için hem bir tehdit (lüks ve yanılsama aracı olduğunda) hem de (doğru yönlendirildiğinde) potansiyel bir araç (ahlaki koruma veya otantik gelişimi destekleme) olarak nasıl çift yönlü bir rol oynadığını analiz edecektir. Sonuç olarak, Rousseau için sanatın değeri, daima politik ve ahlaki sonuçlarıyla, yani özgürlüğün inşasına veya yıkımına yaptığı katkıyla ölçülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rousseau, Özgürlük, Sanat, Soylu Vahşi, Medeniyet Eleştirisi

* Dr. Öğr. Üyesi

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

metehanariturk@gmail.com

Orcid Id: 0000-0003-3773-9610

RANCIÈRE'DE SİYASETİN ESTETİĞİ VE ÖZGÜRLEŞME İLİŞKİSİ

İnan Taylan DURDU*

Özet:

Rancière, “siyaset” sözcüğünün geleneksel siyaset teorilerinde iktidarın icrası anlamını taşıyan kullanımını “polis” kavramıyla ifade ederken, “siyaset”i polis düzenine karşı geliştirilen eşitlikçi mantığın icra edilmesi olarak görür; dolayısıyla, onun kavramsal tertibatında iktidarın icrası da toplumsal kesimlerin diyalogu da siyaseti imlemez. *Polis* toplumsal alanda kimin sözünün anlamlı bir söz, kimin sözünün yalnızca bir ses, bir gürültü olduğunu belirleyen ve “duyulabilir ve algılanabilir” olanı düzenleyen yapısal bir işleyiştir. Rancière’e göre, *polis*in belirli bir görme ve işitme biçimini inşa etmeyi nasıl başardığını ve toplumun hangi parçalarının hangi yollarla anlamlı söz söyleme ehliyetinden ve haklardan mahrum bırakıldığını açığa çıkarmak, toplumsal kesimlerin içerisinde kayda geçtiği “duyulur olanın dağılımı”nın (*partage du sensible*) tanımlanmasını gerektirir. O halde Rancière’in “duyulur olanın dağılımı” ifadesini kullanırken temel derdi, “söylenebilir ve duyulabilir/görülebilir” olanla ilgili farklı rejimleri belirgin kılmak, “duyumsanmaya izin vereni belirleyen *apriori* formlar sistemini” açığa çıkarmaktır. Hakiki siyaset de toplumu oluşturan tarafların payını ya da bir şey hak edip etmediklerini belirleyen ve sınırlarını çizen *polis*in işleyişinin kesintiye uğratıldığı anda vuku bulur. Çünkü hakiki siyasal etkinlik, aslında *polis*in kurucu ögesi olan ama istikrarını koruması için görmezden gelmesi gereken şeyi, yani “bir payı olmayanlar”ın mevcut olduğunu, toplumun bir kesimi olmasına rağmen siyasal bir taraf olarak sayılmayanların var olduğunu ortaya koymalıdır. Bu yapılırken de duyulur olanın dağılımını belirleyen yapı ve ögeler, payı olmayanlar için yeniden şekillendirilir. Bu duyumsama/estetik (*aisthesis*) rejiminin yeniden düzenlenmesi aynı zamanda yok sayılanlar için bir özgürleşme süreci olduğundan, burada kendine özgü içerikleriyle “özgürleşme”, “estetik” ve “siyaset” ilişkisi içinde düşünülmektedir.

Rancière’e göre siyasetin temelinde, Benjamin’in söz ettiği “kitleler çağı”na özgü “siyasetin estetize edilmesi”yle hiçbir ilişkisi olmayan bir “estetik” vardır. Burada estetik sözcüğü sanat tarihindeki anlamıyla kullanılmaz ya da sanatın ve “güzel”in ne olduğunu tanımlamak için ileri sürülmez. Estetik, ortak dünyadaki nesnelerin, imgelerin ve bedenlerin algılanma biçimini ve var olma ve yapıp etme tarzlarının nasıl şekillendiğini ortaya koymak için bir duyumsama zemini olarak ileri sürülür. Rancière, “yeni duyumsama kiplerini varlığa getiren ve siyasal özelliğin yeni formlarına önyak olan birer deneyim konfigürasyonu olarak estetik edimler”le ilgilenmektedir.

Bizim de bu sunumdaki temel derdimiz, Rancière’in fikirlerinden hareketle, belirli bir duyumsama rejimini (aynı toplumda yer almasına, mevcut olmasına rağmen toplumu oluşturan taraflardan bazılarını yok sayan *polis* rejimini) yerinden etmeye çalışan siyasi müdahaleler, söz edimleri ve etkinliklerin yeni bir duyumsama/estetik rejimi ile eşitlikçi mantığı işletip işletemeyeceğini sorgulamak, yok sayılan öznelerin kendilerini duyulur ve algılanabilir olanın uzamına hangi estetik edimlerle ve nasıl kaydettirdiklerini açık kılmak ve bunun bir özgürleşme süreci olarak görülmesini mümkün kılanın ne olduğunu ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Polis, Siyaset, Özgürleşme, Duyulur olanın dağılımı, Estetik

* Araştırma Görevlisi; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü.
e-posta: itaylandurdu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4147-8548

SANAT VE POLİTİKANIN KESİŞEN VE AYRIŞAN YOLLARINDA SÜRREALİZM

Muharrem AÇIKGÖZ*

Özet:

20. Yüzyılda iki büyük savaş arasındaki dönemde, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkıma, toplumsal koşullara sanat bağlamında bir tepki olarak doğan Sürrealizm hem sanat tarihi hem de toplumsal tarih açısından önemli bir yere sahiptir. André Breton'un başını çektiği bir grup sanatçı ve entelektüel (Aragon, Éluar, Naville, Péret, Soupault vd.) sanat ve politika arasındaki ilişkiye özgün bir yaklaşım geliştirmiş ve "devrim"i -dergilerinin adının da, *La Révolution Surréaliste*, vurguladığı gibi- çalışmalarının odağına almışlardı. Buradaki devrim hem sanatta hem de politikada bir "başkaldırı"yı çıkış noktası olarak alıyordu.

İlk olarak günümüzden yüzyıl önce, 1924'te, André Breton (Louis Aragon, Paul Éluar, Max Ernst'in de imzalarının bulunduğu) "Sürrealizm Manifestosu" ile bu akımın çerçevesini çiziyor, özellikle de Sigmund Freud'un bilinç dışı, rüya, serbest çağrışım, hayal gücü kavramlarını sanatsal yaratıcılık için potansiyelini öne çıkarıyordu. Breton'a göre, her sürrealist sanat eseri, mevcut gerçekliği aşan, "rüya ve gerçekliğin, mutlak bir gerçeklik içinde, tabir-i caizse *sürrealite* içinde" çözüleceği alternatif bir gerçeklik ortaya koymak ister. Bunlara ek olarak, sürrealistlerin kullandığı "otomatik yazı", "kolaaj" gibi yöntemleri de sanatsal ifadeye yeni boyutlar getiriyordu. Ayrıca hem psikoanalitik yaklaşımlar hem de yeni sanatsal teknikler dönemin felsefi başat anlayışlarının ötesine geçilmesine olanak sağlıyordu: (rasyonalist) aklın diktatörce kontrolünün ve pozitivist aklın hesaplanabilirlik baskısının.

İkinci sürrealist manifesto 1938 yılında Breton ve Lev Troçki tarafından kaleme alınıyor: "Bağımsız ve Devrimci Bir Sanat İçin". Bu manifesto sanat ve politika ya da devrim arasında ilişkiyi, politik olanın estetik bağlamda nasıl ele alınabileceğini gösteriyordu. Burada iki alanın birbirlerine indirgmeden nasıl ve neden birarada ele alınması gerektiği ifade edilirken, parti politikalarından bağımsız, "özerk" bir sanatın olmazsa olmazlığı ortaya konuyordu: Sanat mutlaka politikayla kesişir ya da kesişmeli öte yandan ama politikanın emrine amade olmamalıydı – sanatın partisi olacaksa bu bir "özgürlük partisi" olmalıydı.

Başkaldırını kendisine çıkış noktası alan sürrealizm, özgürlüğü hem sanat hem de toplum için amaç olarak belirliyordu. Walter Benjamin'in de vurguladığı gibi, izleri kaybolmaya başlayan "radikal bir özgürlük" kavramını sürrealistler sahipleniyordu; ikinci manifesto "Devrim için – Sanatın bağımsızlığı, Sanatın mutlak özgürleşmesi için – Devrim" şiarıyla bu radikal özgürlük anlayışını dile getiriyordu.

Anahtar Kelimeler: André Breton, Sürrealizm, Özgürlük, Sanat, Devrim

* Doç. Dr.

Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

muharrema@gmail.com

Orcid Id: 0000-0003-4872-6241

JEAN-PAUL SARTRE'DA SANATTA ÖZGÜRLÜK VE 'HİÇ'

Deniz NAZ*

Özet:

Bu bildiri, Sartre'ın varoluşçu felsefesinde, hayati bir öneme sahip olan özgürlük kavramının, sanata ve sanatçıya dair düşüncelerini nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Sartre'a göre varoluş özden önce gelir. Özgürlük var oluşun koşuludur. İnsan özgürlüğü Hiç ile bulur. Özgürlük, kişinin eylemesi yani henüz var olmamış hiçliğin tasarımı insanın koşulu olan özgürlüğün ta kendisidir. Kişi özgürlüğe mahkumdur. Kişinin var oluşu kendini meydana getirme eylemi ile bir bütün olduğu için kişi gerçekleştirmeye yöneldiği eylemler tarafından var olur. Bu var oluş Hiç 'ten-olmayandan beslenir ve oluşur. Buna yönelik karar verme özgürlüğü kişiyi var eder. Sanat, bu var oluşun özgürlük mecburiyeti ile kişinin kendini hiçe doğru var etmesidir. Yani sanatın koşulu özgürlüktür. Bu özgürlük eylemseldir. Ayrıca sanat tüm bu bağlamlar ile varlığın bütünlüğünü Hiç 'ten tekrar ele geçirilmesidir. Sanat, sanat için değil; insanın özgürlüğü için var olur. Sanatçı tüm var oluş özlerinden arınarak hiçliğe doğru bir eser yaratmış olduğundan, bu eser artık kendi var oluşunun sergilenmesidir. Sanat eseri de artık izleyici-okuyucu için özgürlüğün sorumluluğunun hatırlatıcı bir öğesidir. Fakat izleyici-okuyucu, sanat eseri ile özgür bir iletişim halindedir. Eser, anlamını okuyucu ile yeniden kurgular. Okuyucu kendi deneyimleri ve var oluşu ile eseri tekrar var eder. Eserin boşluklarını, belirsizliklerini yani sanatçının var oluşundan gelen Hiçliklerini, okuyucu-izleyici kendi anlam dünyası ile yüzleşerek onları tekrar kurgular-anlamlandırır.

Bildiride Sartre'ın felsefesine göre Hiç kavramını inceleyerek kişinin özgürlüğü ile var olabilecek sanatın, sanatçı ile ilişkisini ve okuyucu-izleyici bağlamında sanatın, özgürlüğün bir yansıması olduğu düşüncesi incelenecektir. Bu çalışmanın amacı, Jean-Paul Sartre'ın estetik saflık teorisine getirdiği eleştirileri, edebiyat ve plastik sanatlar arasındaki temel farkları ve bu farkların, 'kendi-için-varlık' ve 'kendinde-varlık' gibi varoluşçu felsefesinin temel kavramları ışığında 'Varlık ve Hiçlik' anlayışıyla nasıl temellendirildiğini anlamaktır.

Anahtar kelimeler: Jean-Paul Sartre, Sanat, Varoluşçuluk, Varlık ve Hiçlik, Özgürlük

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bölümü.

HEGEL'DE SANAT VE ÖZGÜRLÜK

Eyüp Ali KILIÇASLAN*

Özet:

Hegel'de özgürlük kavramı, onun felsefi sisteminin tüm alanlarını kapsayan ortak bir bağlantı noktasıdır. *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*'nde felsefe "özgürlük bilimi" olarak tanımlanır ve ansiklopedik bilginin parçası olan tikel bilimler, kendi özgül bakış açılarına göre özgürlük kavramını konu edinirler. Sistemin geri kalanında olduğu gibi, özgürlük kavramı Hegel'in felsefi-sanatsal düşüncesinde de yerini bulur. Burada önemli olan, özgürlük kavramının sanatsal bağlamda nasıl bir yer edindiğini, onun özgül "estetik"nin ne olduğunu anlamaktır. Eğer -*Estetik* derslerinde yazıldığı gibi- sanat, din ve felsefe farklı yöntemlerle ulaştıkları aynı içeriğe sahiplerse, özgürlük açısından da, sanat aracılığıyla gerçekleştirilmesinin özelliklerini ya da, daha doğrusu, sınırlarını ve potansiyelini göstermek söz konusu olacaktır. Mutlak tinin bir momenti olarak, aslında, din ve felsefede olduğu gibi, sanat da bir özgürleşme yükümlülüğü taşır; ayrıca sanat aracılığıyla insan belirli bir özgürlük düzeyine ulaşır. Bir sanat eseri, onu üretenler ve ondan zevk alanlar için bir kurtuluş, özgürleşme kaynağıdır. Bu anlamda sanat, felsefeyle aynı sonuca ulaşıyor gibi görünür; ancak sanat, mutlak tinin yalnızca ilk düzeyi, yani dolaysızlık ve görü düzeyi olduğundan, elde edebileceği özgürlük kısmi olmaktan öte olamaz. Dolayısıyla, sistematik bir bakış açısından, sanat kesinlikle bir özgürlük düzeyinin taşıyıcısıdır, ancak bu düzey yalnızca ön-hazırlık olabilir. Din ve felsefeyle karşılaştırıldığında, sanatın özgürlüğü bu özgüllüğe sahiptir. Bununla birlikte, estetik söylemin içinde bile, farklı özgürlük düzeyleri vardır. Aslında, özgürlüğe doğru bir ilerleme, onun kademeli bir kazanılması söz konusudur ve bu, hem tarihsel-dönemsel bakış açısından, yani sanat biçimlerini (sembolik, klasik, romantik) ilgilendiren bir gelişme olarak hem de belirli sanatların (mimariden şiire) maddi bakış açısından bulgulanabilir. Bu sunum, özgürlük kavramının Hegel'in *Estetik* dersleri'ndeki en ilgili yerleri üzerinde duracak ve kavramın tanımının farklı sanat biçimleri (sembolik, klasik, romantik) ve belirli sanat dalları (mimariden şiire) açısından geçirdiği değişimleri gösterecektir.

Anahtar Kelimeler: Hegel, Sanat, Estetik, Felsefe, Özgürlük

* Prof. Dr.,
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü.
ekilicaslan@ankara.edu.tr
Orcid Id: 0000-0002-2907-8843

İNSANLARIN DEĞERLİ BİR YAŞAMI GERÇEKLEŞTİRMESİ ADINA ÖZGÜRLEŞTİREN EĞİTİM

Zehra ŞEKERTEKİN* Raşit ÇELİK**

Özet:

Bir ekonomist ve aynı zamanda bir filozof olan Amartya Sen'in ortaya koyduğu kabiliyetler yaklaşımı ekonomik alanın yanı sıra sosyal bilimlerde de önemli bir yaklaşımdır. Sen tarafından ortaya koyulmasının ardından Martha Nussbaum tarafından geliştirilen kabiliyetler yaklaşımı, ülkeler arası yapılan refah karşılaştırmalarına ve Amerikalı filozof John Rawls'un birincil değerler yaklaşımına hem bir eleştiri hem de bir alternatif niteliğindedir. Sen, ülkeler arası yapılan refah karşılaştırmalarında, insanların ve ülkelerin refah durumunun sadece gayri safi milli hasıla dikkate alınarak değerlendirilmesini eksik bulmaktadır. Kabiliyetler yaklaşımına göre asıl önemli olan insanların sahip oldukları maddi kaynaklarla neler yapabildikleridir. Bu yaklaşım aynı zamanda Rawls'un birincil değerler yaklaşımını da eleştirerek insanların sahip oldukları birincil değerlerin onlara gerçek hayatta sağladığı özgürlüklere odaklanır. Dolayısıyla birincil değerlere sahip olmak insanlara sağladıkları özgürlükler ve imkanlar dahilinde değerlidirler.

Sen, bireylerin gerçek anlamda refah düzeyine erişmesini onların özgür bir şekilde değer verdikleri işleyişleri (eylem ve varoluş halleri) gerçekleştirmeleri ile ilişkilendirir. Bu yaklaşım doğrultusunda bireylerin refahı, sahip oldukları kaynaklar ile değil; bu kaynaklar ile özgür bir şekilde değer verdikleri işleyişleri gerçekleştirmeleri ile ölçülür. Bireylerin işleyişlerini özgürce yerine getirebilmesi sahip oldukları kabiliyetlerin göstergesidir. Bu bakımdan, Sen kabiliyetler yaklaşımı ile ekonomik anlamda bir katkı sunmaya çalışsa da eğitim alanında da oldukça önemli çıkarımları olacak bir konuya temas etmiştir. Kabiliyetler yaklaşımı özgür bir şekilde değer verdiği eylemleri gerçekleştirebilen bireylerin var olduğu bir toplumu savunur ve gerçek kalkınmayı bireylerin özgürlük alanlarının genişlemesi ile ilişkilendirir. Bireylerin kabiliyetlerini özgürce kullanabilmeleri değer verdikleri işleyişleri gerçekleştirme alanlarını genişletir. Bu nedenle, temel bir kabiliyet olarak ele alınan eğitim bu konuda önemli bir konumdadır. Eğitim ile bireyler zihinsel ve pratik becerilerini geliştirerek kendi değer verdikleri işleyişleri gerçekleştirme özgürlüğünü/kabiliyetini elde eder ve nihayetinde değer verdikleri bir yaşamı inşa edebilirler. Bu nedenle, bu çalışmada eğitim konusu kabiliyetler yaklaşımı açısından ele alınacak ve bu yaklaşımın vurguladığı özgürlük bağlamında eğitimin bireylerin değerli bir yaşam anlayışı oluşturmaları konusundaki kritik önemi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amartya Sen, Kabiliyetler Yaklaşımı, Refah, Eğitim, Özgürlük

*Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Bölümü e-posta: zsekertekin@gmail.com Orcid Id: 0009-0006-9268-3970

**Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Bölümü e-posta: rcelik@ankara.edu.tr Orcid Id: 0000-0003-1171-3156

ÖZGÜRLÜĞE GİDEN YOLDA METAL MÜZİK ÜRETİMİ, İCRASI VE DİNLEYİCİLİĞİ

Argun Abrek CANBOLAT*, Elif GEZGİN**

Özet:

Hangi sanat dalını ele alırsak alalım özgürleşmenin özgür düşünme ile bir bağlantısı olduğu görülecektir. Bu anlamda sanatsal üretim, insana özgü ve ona üretim üzerinden özgürleşme olanağı sunan bir aktivitedir. Müzik üretimi, bu sanat dalında yeteneği olan bireylerin bir ayrıcalığı olup bu bağlamda kendisini yaratma ve tekrar yaratma imkânı sunması açısından özgürleştiricidir. Müziğin icrası da ancak belli bir yetenek çerçevesinde gerçekleşebilen ve tabiri caizse tamamlayıcı bir unsurdur. Bu sanatsal icra, ancak ve ancak müzisyenin icra ettiği müzikle özdeşleşmesi durumunda özgürleştirici bir unsur olarak ortaya çıkabilir. Bu bağlamda, ürettiği müziği aynı zamanda icra eden müzisyen için hem üretim aşamasında hem de icra aşamasında ortaya çıkan ve ikincisi tamamlayıcı olan bir özgürleşme mevcuttur denebilir. Dinleyen açısından ise müziğin özgürleştiriciliği ancak müziğin üreticisi ve icracısı ile kurulan müzikal ve sezgisel bağ ile gündeme gelebilir. Bu da müziğin ve onu dinleyen kişinin aynı *stimmung*da, aynı akordda olması ile mümkündür.

Bu çalışmada, müziğin en protest türlerinden birisi olan metal müzik konu edilecektir. Metal müzik protest kültürün içinden 60'ların sonu 70'lerin başında ilk kez boy göstermiştir. Üretim, icra ve dinleme aşamalarındaki özgürlüklerin protest kimlikle buluştuğu bir tür olarak düşünüldüğünde metal müzik hem müzikal altyapısı ile hem de karşılık bulduğu kültürle özgürleşmenin birden fazla sembolünü temsil eden bir yapıya sahiptir denilebilir. Özellikle Türkiye bağlamında gözden geçirilecek olan bu müzik türünün, çalışmada, bestekarlar, icracılar ve dinleyiciler için Türkiye'de özgürleşmenin ve özgür hissetmenin yollarından birisi olduğu savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Metal müzik, Üretim, İcra, Protest.

* Doktor Öğretim Üyesi,
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü
aabrekcanbolat@gmail.com
Orcid Id: 0000-0002-4068-7690

** Doçent,
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Elifgezgin2009@gmail.com
Orcid Id: 0000-0003-2217-4848

BASKI ORTAMINDA ÖZGÜRLÜK ARAYIŞI: SHOSTAKOVİCH'İN 5. SENFONİSİ ÜZERİNE

Umut ELDEM*

Özet:

1936 yılında *Mtsenkli Lady Macbeth* operası ve *The Limpid Stream* (Duru Nehir) balesinin Komünist Parti'nin resmi yayın organı Pravda tarafından çok sert sözlerle eleştirilmesinin ardından Dmitri Shostakovich, en meşhur ve beğenilen eseri olan Beşinci Senfoni'yi besteler. Bu senfoninin alt başlığı ise "Sovyet bir Sanatçının Haklı Eleştirilere Cevabı"dır. Bu cevabın niteliği hem müzik eleştirmenlerinin farklı yorumları hem de Shostakovich'in günlüklerinde yer alan bazı ifadeler üzerinden tartışmalı hale gelmiştir. Sovyet kültür tarihi çalışan kimi araştırmacılara göre bu eser sosyalist realizm akımının başat ürünlerinden biri iken, kimilerine göre eserin özellikle son kısmı örtük bir sistem eleştirisi ve sahte bir coşku barındırmaktadır.

Sovyet kültür politikasının önemli ayaklarından biri olan senfonik müzik hem uzun yıllar boyu desteklenmiş hem de çeşitli dönemlerde özellikle sakıncalı bulunan formalist yaklaşımları engellemek adına önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Bu dönemde faaliyet gösteren sanatçıların önemli bir kısmı kendi özgür yaratımlarının peşinden giderek sansüre uğramak ya da ideolojik programa uygun eserler üretmek adına resmi kısıtlamalara uymak zorunda kalmışlardır.

Bu bağlam üzerinden özgürlük meselesini çeşitli katmanlarda ele almak mümkündür. Öncelikle Platon'dan bu yana iktidarlar ve kültür politikalarının mahiyeti üzerinden sanatçıların özgürce üretiminin siyasi yansımalarının ele alınması elzemdir. Burada sanatın toplumu ve bireyi dönüştürmedeki gücünün altını çizmek gerekir. Sovyetler Birliği'nin kültür politikaları tam da Batı liberalizmine alternatif bir vatandaş üretme amacına dayanmaktaydı ve Sovyet sanatının Batı sanatı ile ilişkisi bu sebepten ötürü hep ikircikliydi. İkinci katman ise sanatın kendisini içinde üretildiği bağlamdan bağımsız olarak inceleme imkanına ilişkin bir özgürlük sorusu olarak ifade edilebilir: özellikle söz içermeyen senfonik sanatı ideolojik ve toplumsal bağlamlardan bağımsız, saf müzik olarak değerlendirmek mümkün müdür? Üçüncü katman ise sanatçıların siyasi ve toplumsal baskı karşısında geliştirdikleri stratejilerin hangi siyasi ve ahlaki dayanaklarla izah edilebileceği meselesidir. Tarih boyunca gerek sanatçılar gerekse filozoflar iktidar baskısı karşısında ya samimi duygu ve düşüncelerini maskeleyerek yoluna gitmiş, ya da açıkça kendi konumlarından ödün vermeden başlarına geleceklere katlanmayı seçmişlerdir. Bahsi geçen üç katmana sanatçının özgürlüğü, sanatın özgürlüğü ve özgürlüğün sanatı başlıkları verilebilir. Bu konuşmada Shostakovich'in 5. Senfonisi üzerine yürütülecek olan tartışma üzerinden bu üç katmana ilişkin yeni sorular ve yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Müzik Felsefesi, Siyaset Felsefesi, İdeoloji, Kültür Politikaları

* Dr. Öğr. Üyesi,
Doğuş Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Orcid Id: 0000-0003-2507-149X

NEOLİBERAL KENTLEŞME VE SOYLULAŞTIRMA: İSTANBUL ŞİŞLİ BOMONTİ ÖRNEĞİNDE ESTETİZE EDİLEN KENT MEKÂNININ EKONOMİ POLİTİĞİ

Umut DUTULMUŞ*

Özet:

Bu çalışmada, 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde bira fabrikası çevresinde şekillenen sanayi işgücü temelli yerleşim tarihine sahip İstanbul Şişli Bomonti örneği üzerinden, sosyal devlet politikalarının serbest piyasa dinamikleri adına lağvedilmesiyle etkisini göstermiş olan neoliberal politikaların kent mekânlarındaki izdüşümleri incelenmektedir. Sermaye dolaşım sürecinde, devlet denetiminin geri çekilmesiyle birlikte derinleşen sınıf antagonizması, mekânsal müdahaleleri de doğrudan etkilemiştir. Bu mekânsal müdahalelerden biri olan ve Neil Smith'in rant farkı teorisiyle temellendirdiği "soylulaştırma" politikası, bir muhitin mevcut arazi değeri ile gelecekteki potansiyel yatırım değeri arasındaki farkı esas alır. Kent mekânlarının dönüşümü yalnızca fiziksel bir değişim değil, aynı zamanda sınıf temelli bir yeniden yapılandırma sürecidir. "Soylulaştırma" terimi, İngilizce "gentrification" kavramının karşılığı olup; burjuvalaştırma, mutenalaştırma, nezihleştirme gibi farklı biçimlerde de adlandırılmaktadır. Bir taraftan modernleştirme ya da iyileştirme olarak algılansa da, bu süreç sınıf temelli bir müdahaledir.

Bu süreçte estetize edilen kent mekânları, Henri Lefebvre'nin *Mekânın Üretimi* adlı eserinde de belirttiği gibi "Nesne çok önemli bir şeyi gizler; hem de bunu öyle iyi gizler ki biz ondan vazgeçemeyiz." düşüncesiyle örtüşen biçimde, Karl Marx'ın metaların yalnızca dışsal, estetik görünüşüyle değerlendirilmesine yol açan ve metaların mistikleştirilmesine neden olan, metalarda cisimleşen biriken toplumsal emeği gizleyen "metafetişizm" olarak tanımlanabilecek bir görünürlük yaratmakta; bu da soylulaştırma sürecinin ve sermaye dolaşımının üzerini örtmektedir. Bu görünürlük, mekânın dönüşümünü yalnızca bir tasarım meselesi gibi sunarken; arka plandaki sınıfsal ilişkileri gizleyerek kentsel politikaları meşrulaştırır.

Estetize edilme durumu çoğu zaman ontolojik açıdan mekânın "kendinde şey" gibi algılanmasına neden olur; böylece tarihsel-toplumsal bağlamından kopararak salt görünüşe indirgenir. Estetik olan ise aksine, yalnızca güzel veya çirkin olanın değil; insan emeğinin, yaratıcı özün ve toplumsal dönüşümün ifadesidir. Bu bağlamda estetik, toplumsal gerçeklikle eleştirel bir bağ kurmuş olur. Algılayışımızda görünüşten gerçekliğe doğru adım atarken, epistemoloji; kent mekânlarının ardında gizli olan üretim ilişkileri, deneyimsel süreçler ve tarihsel sınıf dinamiklerini açığa çıkarabilir. Bu farkındalık, kent mekânlarının dönüşümünün etik yönlerini de tartışmaya açması bakımından önem arz etmektedir. Böylelikle literatürde kent sosyolojisi ve mimarlık alanlarında sınırlı olan neoliberal kentleşme ve soylulaştırma müdahale biçimi, felsefi bir alana taşınmış olur.

Bu bağlamda çalışmanın konusu; kent mekânlarının dönüşümünün yalnızca fiziksel boyutunu değil, görünüşün ardında yatan yapısal eşitsizlikleri ve yaratıcı emeğin görünürlüğünü de tartışmaya açarak, sınıf tahakkümünde sınırlandırılmış özgürlük kavramını hem ekonomi-politik hem de estetik yaratım üzerinden yeniden düşünmeye olanak tanır.

Anahtar Kelimeler: Neoliberal Kentleşme, Soylulaştırma, Estetik ve Estetize Edilen, Etik, Bomonti (Şişli)

* Lisans Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi

KANT'IN EBEDİ BARIŞ METNİNDE ÖZGÜRLÜĞÜN SINIRLARI: TOPLUMSAL VE BİREYSEL ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA Aslı ŞENTÜRK*

Özet:

Bir kişinin hayati bir zorunluluk nedeniyle ya da kişisel istekleri doğrultusunda bir yerden başka bir yere göç etmek istediğinde karşısına ülkelerin politikaları ve uluslararası hukuk kapsamında birçok engel çıkmaktadır. Immanuel Kant *Ebedi Barış* metninde bir kişinin ülke sınırlarından hangi şartlarda geçebileceğini ve yer değişiminin tüm insanlara ait kozmopolit bir hak olduğunu incelemektedir. Kant'ın hayati bir tehlike durumunda başka bir ülkeye geçmek isteyen kişinin geri gönderilmemesi gerektiğine dair tasarısı ve misafirperverlik kavramı, uluslararası göç bağlamında insan hakları açısından önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Ancak göç bir kişiye yalnızca geçici bir süre için bir ülkeye giriş hakkı tanımakla sınırlandırılmaz. Bu kişinin ülkeye girdikten sonra ne tür problemlerle karşılaşacağı, farklı kültürlerin bir araya geldiğinde ortaya çıkacak sorunlar ve devletlerin politikalarının bu sorunlar üzerindeki etkisi de oldukça önemli bir araştırma konusudur. Birçok devlet insanlara sadece o ülkenin vatandaşı oldukları için belirli haklar tanımaktadır. Benzer şekilde göç eden kişinin hangi ülkenin vatandaşı olduğu ve hangi topluluktan olduğu da kişinin hem ülkeye kabulünde hem de ülkede ona tanınacak haklarda ve yerleşik toplumun bu kişiye yaklaşımında önemli bir faktör olmaktadır. Bu doğrultuda kozmopolitizm için oldukça önemli bir referans noktası olan *Ebedi Barış* metninin bireysel ve toplumsal özgürlükler için ne söylediği ilgi çekici bir konu olmaktadır. Göç alan bir ülkenin kültürünün ülkeye gelen yabancının kültürüne karşı tutumu kozmopolit bir dünya anlayışında odakta olan bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç eden kişinin kendi kültürünü dışarda bırakmasını beklemek ya da onu yerel kültürün değerlerini benimsemeye zorlamak bir arada yaşamanın mümkünlüğüne ve toplumsal bütünlüğe engel teşkil etmektedir. Kozmopolit bir dünya için kültür, dil, din, ırk, renk, cinsiyet, dış görünüş gibi farklılıklar bir dışlanma veya tam dersi kayırılma sebebi olmamalıdır. Bu ideal dışlamayı değil kapsayıcılığı önermektedir. Bir kültürün diğeri karşısında kendi değerlerinden ve kimliğinden feda etmesini beklemek ya da toplumdaki refahı bir kültürün diğere gösterdiği tek taraflı saygıya bağlamak, dünyayı yalnızca kendimizden olanla paylaşabileceğimiz gibi bir inançta yol açacaktır. Bir kişinin hangi ülkeden geldiği ve hangi topluluğa bağlı olduğu, kendi kimlik değerlerini ve kültürünü yaşaması konusunda belirleyici olmamalıdır. Kapsayıcı bir toplumsal birliğin sağlanabilmesi için, kişinin ülkeye kabulünde insan hakları perspektifiyle ve ahlaki bir sorumlulukla makul yükümlülükler sunulması gerektiği gibi, herhangi bir toplumsal karışıklık döneminde de ötekilerin toplumdan ayrıştırılmaması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Barış, Ebedi Barış, Kant, Kozmopolit Hak, Özgürlük

*Bağımsız Araştırmacı/Gaziantep Üniversitesi Felsefe Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
aslisturk@outlook.com
Orcid Id: 0000-0002-3050-3800

PAUL FEYERABEND'İN DİSİPLİNLERARASI ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI

Bahar OK* - Levent BAYRAKTAR**

Özet:

20. yüzyıl felsefesinin önemli filozoflarından olan Paul Feyerabend, bilim felsefesindeki radikal yaklaşımlarıyla bilinmektedir. Feyerabend, “Epistemolojik Anarşizm” kuramıyla bilimde tek bir yöntem veya paradigmanın egemen olmasına karşı çıkmış, bilgi üretiminin esnek ve dinamik bir süreç olması gerektiğini savunmuştur. O, bu esnek ve dinamik süreçle, bilimsel alanda özgürlükçü bir yaklaşım önermiştir. Özgürlüğü, yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda kişisel yaratıcılığı besleyen ve toplumsal çeşitliliği destekleyen bir süreç olarak tanımlamıştır. Feyerabend, “Anything goes” (Ne olsa uyar) ilkesi ile bilim insanlarına yaratıcılık ve özgürlük tanımış ve bu yaklaşımını disiplinlerarası bir anlayışla sanat ve politikaya taşımıştır. Feyerabend’e göre sanat, özgürlüğün en saf biçimde deneyimlendiği alanlardan biridir; çünkü sanat, dogmatik kurallara bağlı kalmaksızın, bireyin kendini ifade edebilmesine olanak tanımaktadır. Bu nedenle, sanatta herhangi bir “doğru” ya da “yanlış” belirleme çabası, bilimdeki yöntemsel tekçilik gibi özgürlüğe zarar veren bir yaklaşım olacaktır. Feyerabend, aynı şekilde, politikada da otoriter ve tek-tipçi yönetim anlayışlarına karşı çıkarak, demokratik çoğulculuğun özgürlüğün temel şartı olduğunu öne sürmüştür. Politik alanda özgürlüğün korunabilmesi için çoğulculuğun ve farklı yaşam biçimlerinin tanınması gerektiğini savunmuştur. Demokratik bir toplumun, bireylerin farklı düşünce ve değer sistemlerine sahip olabilmesiyle mümkün olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda, sanat ve politikanın özgürlük açısından kesiştiği nokta, her ikisinin de dogmatizme karşı durması gerektiğidir. Bu çalışma, Feyerabend’in bilimde geliştirdiği epistemolojik anarşizme dayalı çoğulcu özgürlük anlayışını, sanat ve politika alanlarıyla nasıl ilişkilendirdiğini ele alarak disiplinlerarası bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, “Transfer Paradigma” kavramı çerçevesinde Feyerabend’in bilimde savunduğu özgürlük anlayışının farklı disiplinlere nasıl yansıdığı ele alınacaktır. Transfer paradigma, doğrudan bir paradigma değişimini ifade etmekten ziyade, mevcut bilgi ve yöntemlerin bir alandan diğerine nasıl adapte edildiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Feyerabend’in bilimde öne sürdüğü özgürlük anlayışının sanat ve politikadaki yansımaları incelenecek, epistemolojik çoğulculuğunun farklı alanlarda nasıl bir karşılık bulduğu bütüncül ve disiplinlerarası bir perspektifle değerlendirilecektir. Feyerabend’in bilimde savunduğu özgürlük anlayışının sanat ve politika alanlarında dogmatizme karşı özgürlükçü bir duruş olarak nasıl yansıdığı ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Disiplinlerarası Özgürlük, Feyerabend, Politika, Sanat, Transfer Paradigma.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi
baharokbahar@gmail.com <https://orcid.org/0009-0006-5523-114X>

** Prof. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü
leventbayraktar@aybu.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-5496-6896>